

מצרה לרווחה – פרשנות הקשרית באוסף מזמורים כ"ה-ל"ד

מבוא

הפרשנות ההקשרית עוסקת בפירוש סמיכות הפרקים ומגלה מסרים חדשים על ידי התבוננות במבנה הספר כולו.¹ גישה פרשנית זו יכולה לגלות פנים חדשים בלימוד ספר תהילים, הן על ידי תובנות נוספות בניתוח כל פרק על פי הבנת מיקומו באוסף המזמורים הסמוכים לו, הן על ידי זיהוי מסרים חדשים במבני יחידות הפרקים ובמשמעותם בהקשרם המצומצם והרחב.

במאמר זה אציג את המבנה האומנותי ואת הסיפור (נרטיב) האמוני של עשרת המזמורים כ"ה-ל"ד, אשר בנויים באופן סימטרי עם התפתחות רעיונית נפלאה. ניתוח יחידה זו יכול לשמש דוגמה מרשימה ליישום השיטה של הפרשנות ההקשרית בגלל גודלה ומורכבותה של היחידה.²

* ברצוני להודות לרב ד"ר יואל בן-נון, לרב ד"ר חנוך גמליאל, לרב ד"ר יונתן גרוסמן, לד"ר יהונתן יעקבס ולרב יעקב מדן על הערותיהם והארותיהם למאמר זה. תודה מיוחדת לאוריאל כהן על עזרתו בעריכת המאמר ועל שעות דיון ולימוד פורות ומפרות. כמו כן אני מודה לנדב ברויאר על הערותיו והארותיו. הפניה סתמית במאמר מכוונת לספר תהילים.

1. על הגישה ועל התרומה המיוחדת של הפרשנות ההקשרית בספר תהילים ראו במאמרי 'פסוקי דזמרא – יחידה ספרותית ורעיונית על פי פרשנות הקשרית', **מגדים** נד, תשע"ג, עמ' 85-109, ובספרות המדעית שאליה הפניתי שם. הכרת הפרשנות ההקשרית ויישומה כדרך לימוד חדשה בספר תהילים דורשים דיון מעמיק, ועוד חזון למועד.

2. הניתוח המובא במאמר מוצע כבר בפירוש הלועזי של F.L. Hossfeld and E. Zenger, *Die Psalmen I – Psalm 1-50*, Würzburg 1993. חוקרים אלה הקדישו מחקר נפרד לפירוש אוסף הפרקים האלה כיחידה ספרותית אחת: "Von seinem Thron sitz schaut er nieder auf alle Bewohner der Erde" (Ps 33,14) – Redaktionsgeschichte und Kompositionskritik der Psalmengruppe 25-34", in: K. Ingo et al. (eds.), "Wer ist wie du, HERR, unter den Göttern?" *Studien zur Theologie und Religionsgeschichte Israels für Otto Kaiser zum 70. Geburtstag*, Göttingen 1994, pp. 375-388. ראו גם במחקר המקיף: G. Barbiero, *Das erste Psalmenbuch als Einheit: eine synchrone Analyse von Psalm 1-41*, Frankfurt am Main 1999.

אך "אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש" (חגיגה ג ע"א), ובמאמר זה יש הסברים והערות רבים שלמיטב ידיעתי אינם מופיעים בעבודות קודמות. נוסף על כך, העבודות פורסמו בשפות זרות

אציג את הדיון בכמה שלבים:³

- א. מסגרת – השוואה בין מזמורים כ"ה ול"ד תראה שהם חולקים מאפיינים דומים רבים, אך יש ביניהם גם הבדלים הנובעים מהמזמורים שביניהם.
  - ב. מבנה סימטרי – מקבילות לשוניות מצביעות על המבנה הסימטרי של כל היחידה סביב מזמור כ"ט. למזמור זה פונים ושואפים המזמורים שלפניו, וממנו מתחזקים הפרקים שאחריו.
  - ג. סיפור רעיוני של היחידה על פי קריאה הקשרית שלה – הסיפור נעזר במבנה הסימטרי, בשרשורים שבין הפרקים הסמוכים ובמקבילות אחרות בתוך היחידה.⁴
- למאמר מצורף בסופו דף מקורות המציג את עיקרי הדברים באמצעים גרפיים, כדי להקל על זיהוי המבנים ועל הבנת משמעותם.⁵

א. מסגרת היחידה – מזמורים כ"ה ול"ד

מזמורים כ"ה ול"ד דומים אחד לשני מבחינה צורנית וקשורים זה לזה גם מבחינה לשונית ועניינית.⁶ בספר תהילים ישנם כמה זוגות מזמורים כאלה, והם מכונים לעתים 'מזמורים תאומים'.⁷ בניגוד ל'מזמורים תאומים' אחרים הצמודים זה לזה, ישנו מרחק רב בין מזמורים כ"ה ול"ד. מסתבר שפרקים אלה משמשים כפרקי מסגרת לתהליך ארוך והדרגתי, אשר מתואר ומפורט לאורך הפרקים שביניהם. השוואת שני המזמורים

- שוונות שאינן נגישות לרוב קוראי העברית, וכמו כן משולבים בהן גם מסרים שאינם ראויים לשלומי אמוני ישראל.
3. במאמר זה אדגים את הפרשנות ההקשרית של הפרקים כ"ה-ל"ד בלבד. יחידה זו היא חלק מהספר הראשון של תהילים, וניתן לדון בה גם בהקשר זה, ועוד חזון למועד.
  4. הסימן (*) במאמר מציין מקבילות לשוניות ייחודיות, אשר מופיעות רק במזמורים אלה בתהילים. חלקן אף מופיע רק במקומות אלו בתנ"ך כולו. רוב המקבילות הן הפעמים היחידות בתוך היחידה שבהן יש שימוש במילים אלו.
  5. באתר www.tefilah.org ניתן לצפות בסרט מוקלט של מצגת ושיעור מסכם של הנושא, אשר יכול להיות לעזר לקורא וללומד. הצגת הדברים באופן חזותי היא מחידושיו של מאמר זה.
  6. ראו: N. Lohfink, 'Lexeme und Lexemgruppen in Ps 25 – Ein Beitrag zur Technik der Gattungsbestimmung und der Feststellung literarischer Abhängigkeiten', in: W. Gross et al. (eds.), *Text, Methode und Grammatik FS W. Richter*, St. Ottilien 1991, pp. 271-295; J. Schildenberger, 'Das Psalmenpaar 25 + 34', *EuA* 57, 1981, pp. 270-274; D.N. Freedman, 'Patterns in Psalms 25 and 34', in: E. Ulrich et al. (eds.), *Priests, Prophets and Scribes – essays on the formation and heritage of Second Temple Judaism in honour of Joseph Blenkinsopp*, Sheffield 1992, pp. 125-138.
  7. ראו: W. Zimmerli, *Studien zur alttestamentlichen Theologie und Prophetie, Gesammelte Aufsätze*, vol. 2 [ThB 51], München 1974, pp. 261-271. ראו למשל: ק"ה-ק"ו, קי"א-קי"ב וק"ל-קל"א.

היא המפתח להבנת אוסף המזמורים כולו כיחידה ספרותית מובחנת ומאוחדת. בנספח שלהלן מוצגים שני המזמורים זה מול זה עם המקבילות הלשוניות ביניהם. עמידה על הדמיון והשוני הצורניים תסייע להבנת המהלך הרעיוני העומד מאחורי המזמורים.

שני המזמורים דומים מאוד זה לזה מבחינה צורנית:

- א. שניהם בנויים לפי סדר א"ב, ובשניהם חסרה השורה עם האות ו'.
- ב. לאחר סיום סדר הא"ב נוסף בשניהם פסוק הפותח בשורש פד"ה.
- ג. ישנן מקבילות לשוניות רבות ביניהם.

הדמיון הצורני בין שני המזמורים מתאים לקשר הענייני – האחד מתחיל תהליך והאחר מסיימו. התהליך הפותח בתיאור מצוקת המשורר ובקשת ההצלה שלו מה' (כ"ה) מסתיים בכך שהמשורר מודה לה' ומהלל אותו על ההצלה (ל"ד). להלן נפרט את מאפייני הדמיון הצורני ואת המסר הרעיוני העומד מאחורי מאפיינים אלו.

א.א. סדר הא"ב

סדר הא"ב בשני המזמורים אינו מושלם. בעוד שבמזמור כ"ה חסרות השורות של האותיות ב', ו' וק' ויש כפילות של האות ר', הרי במזמור ל"ד חסרה רק האות ו'. הסבר אפשרי להבדל זה קשור באופיים של המזמורים. בעודו בצרה, מחשבותיו של המשורר ואף המציאות עצמה אינן מסודרות, ולכן סדר הא"ב משובש. לעומת זאת, בזמן הודאת המשורר על הצלתו, כשמצבו משתפר ומחשבותיו בהירות, חוזר גם הסדר לתקנו.

א.ב. תוספת הפסוק הפותח בשורש פד"ה

הפסוק האחרון בשני המזמורים חורג מסדר הא"ב.⁸ שני הפסוקים פותחים בשורש פד"ה, אך יש ביניהם הבדל משמעותי. הבקשה שבה מסתיים פרק כ"ה, "פְּדֵה", הופכת ללשון הודאה בפרק ל"ד, "פּוֹדֵה".

כמו כן, במזמור כ"ה מופיע בפסוק זה שם אלוהים כביטוי למידת הדין של ה' בזמן הצרות, אך בפסוק המקביל בפרק ל"ד, לאחר ההצלה, מופיע שם ה' כביטוי למידת הרחמים, שהתגלתה בהצלה.

8. יש שנימקו את תוספת הפסוק ובחירת האות פ' דווקא בכך שעל ידי תוספת זו האות ל' נמצאת בדיוק באמצע הפרק שבנוי לפי סדר א"ב. כך הפסוק הראשון, האמצעי והאחרון יוצרים את המילה אל"ף, דהיינו ללמד (ראו למשל משלי כ"ב, כה). דבר זה מתאים לאחד המוטיבים המרכזיים של שני המזמורים – הצורך בלימוד דרכי ה' ובהוראתן (כ"ה, ד, ה, ט; ל"ד, יב). ראו על כך: A.R. Ceresko, 'The ABCs of Wisdoms in Psalms XXXIV', *VT* 35, 1985, pp. 99-104.

השורש פד"ה מופיע פעמיים נוספות בין שני מזמורי המסגרת: בחלקה הראשון של היחידה הוא מופיע בלשון בקשה – "ואני בתמי אלך פדני וחנני" (כ"ו, יא), כהמשך של מזמור כ"ה; ואילו בחלקה השני הוא מופיע בלשון עבר כביטוי לביטחון ולהודאה – "בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי ה' אל אמת" (ל"א, ו).

א.ג. המקבילות

מילים רבות הנמצאות במזמור כ"ה חוזרות על עצמן במזמור ל"ד. על אף הדמיון, הקשרן של המילים המקבילות ולעתים אף משמעותן שונים. השוני נגזר מההבדל שבין המזמורים ומההלך הרעיוני שביניהם, שיפורט בהמשך.

א. המאפיין המרכזי של שני המזמורים הוא המעבר מצרה לרווחה. מקבילות רבות מבטאות מעבר זה בכך שלשון של מצוקה או של בקשה להצלה במזמור כ"ה הופכת ללשון של הודאה או של תיאור הצלה במזמור ל"ד. דווקא בזמן ההצלה דואג המשורר לזכור את צרותיו (כעין חוויה של דז'ה-וּ – déjà-vu), ומתוך כך מתחזקת אצלו תחושת ההודאה וההלל בזמן ההצלה.⁹ כחלק ממעבר זה, משתנה נקודת המבט. בעוד מזמור כ"ה מתמקד בגורל המשורר היחיד, מתרחב המבט במזמור ל"ד לכלל הצדיקים:

כ"ה	ל"ד
(כב) פְּדָה אֱלֹהִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרוֹתָיו.	(ז) זֶה עָנִי קָרָא וְה' שָׁמַע וּמִכָּל צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעֵנּוּ... (יח) צָעֲקוּ וְה' שָׁמַע וּמִכָּל צָרוֹתָם הֲצִילָם.
(טו) עֵינַי תִּמְיֵד אֵל ה'.	(טז) עֵינַי ה' אֵל צְדִיקִים. ¹⁰
(יט) רָאָה אוֹיְבַי כִּי רָבוּ וְשָׁנְאתָ חֲמַס שְׁנֹאוֹנַי.	(כב) תִּמְוִתֶת רָשָׁע רָעָה וְשֹׁנְאֵי צְדִיק יֵאָשְׁמוּ.
(כ) שָׁמְרָה נַפְשִׁי וְהֲצִילָנִי.	(ה) דְּרָשְׁתִּי אֶת ה' וְעֲנֵנִי וּמִכָּל מְגוֹרוֹתַי הֲצִילָנִי. ¹¹ (יח) צָעֲקוּ וְה' שָׁמַע וּמִכָּל צָרוֹתָם הֲצִילָם.
(כ) אֵל אָבוֹשׁ כִּי חָסִיתִי בְךָ.	(ט) טָעַמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב ה' אֲשֶׁרֵי הִגְבֵּר יַחֲסֶה בוֹ. (כג) פֹּדֶה ה' נַפֶּשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֵאָשְׁמוּ כָּל הַחֲסִים בוֹ.

ב. הבדל אחר המאפיין את המזמורים הוא היחס ללימוד דרך ה'. היענות ה' לבקשת המשורר להדרכתו בדרך הנכונה (מזמור כ"ה)¹² יוצרת מצב חדש המכשיר ומחייב

9. סגירת מעגל זו מזכירה את משנתו הפסיכולוגית והפילוסופית של ויקטור פרנקל (1905-1997) המכונה לוגותרפיה (Logotherapy), ואכמ"ל.
10. על אף הדמיון הלשוני, ישנו הבדל גדול במשמעות: במזמור כ"ה מדובר על תלותו של המשורר בה' (ראו למשל קכ"ג, ב), ואילו במזמור ל"ד מדובר על השגחתו של ה' על הצדיקים (ראו גם ל"ב, ח).
11. שינוי הניקוד הוא היוצר את היפוך המשמעות מצרה לרווחה: וְהֲצִילָנִי – הֲצִילָנִי.
12. הבקשה מופיעה במזמור כ"ה, יב: "מי זה האיש ירא ה' יורנו בדרך יבחר". בהקשר המצומצם של

את המשורר להיות בעצמו מורה דרך לאנשים אחרים (מזמור ל"ד).¹³ במזמור כ"ה מבקש המשורר שה' ילמד אותו את דרכו, כחלק מבקשת ההצלה. בהודאה שבמזמור ל"ד כבר יודע המשורר את דרך ה', ומבקש ללמד אותה לאחרים:

ל"ד	כ"ה
(ג) בַּה' תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עַנְוִים וְיִשְׁמְחוּ. (יב) לְכוּ בָנִים שְׁמְעוּ לִי יִרְאֵת ה' אֱלֹמֶדְכֶם. (יג) מִי הָאִישׁ הַחֲפֵץ חַיִּים אֲהֵב יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב.	(ד) דְּרָכֶיךָ ה' הוֹדִיעֵנִי אֲרְחוֹתֶיךָ לְמַדְנִי. (ה) הַדְרִיכֵנִי בְּאֲמֹתֶךָ וּלְמַדְנִי... (ט) יְדַרְךָ עַנְוִים בְּמִשְׁפָּט וּלְמַד עַנְוִים דְרָכֶךָ. (יב) מִי זֶה הָאִישׁ יֵרָא ה' יוֹרְנוּ בְּדַרְךָ בְּחָר. (יד) סוֹד ה' לִירְאָיו...

יראת ה' שהופיעה בתחילת התהליך מקבלת משמעות אחרת בסופו. במזמור כ"ה מדובר על יראת ה' מופשטת, ללא היבט מעשי. המשורר מבין שבגלל יראתו את ה', ה' ילמד אותו את דרכו. במזמור ל"ד, לאחר שהמשורר למד את דרך ה', הוא מבין שיראת ה' אמתית אינה מופשטת בלבד. היראה צריכה להיות מחוברת לחיים, ונדרשת עשיית טוב כדי להשיגה:

מִי הָאִישׁ הַחֲפֵץ חַיִּים אֲהֵב יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב. נֶצַר לְשׁוֹנֵךְ מִרְעַ וּשְׁפָתֶיךָ מִדְבַר מִרְמָה. סוֹר מִרְעַ וְעֲשֵׂה טוֹב בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְרַדְפָּהוּ (ל"ד, יג-טו).¹⁴

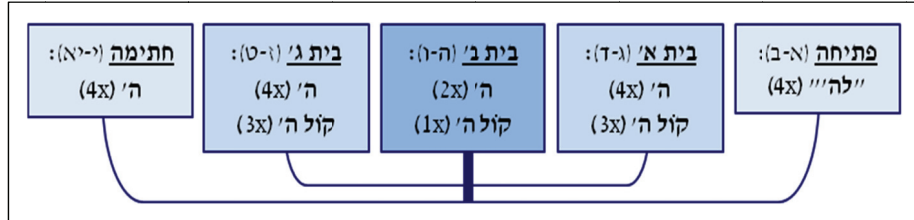
מזמור כ"ה, פירוש המילה "יורנו" הוא שה' יורה את האיש הירא את ה'. ניתן להבין את נושא המילה באופן שונה על ידי התבוננות בהקשר הרחב יותר והשוואת המזמורים: פסוק זה מכין כביכול למזמור ל"ד, יב-טו, ששם המשורר בעצמו מלמד את יראת ה' לצבור הרחב. המילים "יורנו בדרך יבחר" מתפרשות לפי זה בדרך אחרת: האיש ירא ה' יורה את זולתו בדרך ה', כשם שה' בעצמו "יורה חטאים בדרך" (כ"ה, ח). הצדיק הדבק במידות ה' פועל, אם כן, בשליחותו ומטעמו. גם על פי הרישא של הפסוק, הנושא של "יורנו" יכול להיות הן ה' הן "האיש ירא ה'". ראו דוגמות מקבילות על ידי השוואת המזמורים קי"א-קי"ב, במיוחד בניסוחים המקבילים "וצדקתו עמדת לעד... חנון ורחום" (קי"א, ג-ד; קי"ב, ג-ד; תודתי לרב ד"ר חנוך גמליאל על הדיון בפירוש זה).

13. תופעה דומה ניתן לראות בסיפורי אלישע. בעליית אליהו לשמים אומר אלישע מספר פעמים לאליהו: "חי ה' וְחִי נַפְשְׁךָ אִם אֶעֱזָבְךָ" (מל"ב ב', ב, ד, ו). לשון זו חוזרת בדברי האישה משונם, כשהיא דורשת מאלישע להצטרף אליה אישית כדי להציל את בנה (שם ד', ל). השימוש באותו ניסוח מלמדנו מסר חשוב: נוכחותו של אלישע ברגעיו האחרונים של אליהו, המסמלת גם היא את החלפת אליהו על ידי אלישע, מחייבת אותו לאחר מכן לתמוך אישית בדרישת האישה השונמת. מינויו של אלישע גורר אחריו גם אחריות גדולה. עליו להיות מחליפו של אליהו, וכשם שאליהו החיה את בנה של האישה שפרנסה אותו (מל"א י"ז), אף הוא מחויב לעשות זאת. ראו: ב' גזונדהייט, **דיוקי תורה – ספר בראשית**, פרשת מקץ, אלון שבות תשנ"ח; א' סימון, **קריאה ספרותית במקרא: סיפורי נביאים**, ירושלים תשנ"ז, עמ' 303.

14. מזמור ל"ז ממשיך לפרט ולתאר את עשיית הטוב כמרכיב בבניין הארץ: "בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה" (ג); "סור מרע ועשה טוב ושכן לעולם" (כז). בכך אוסף המזמורים הבא ממשיך את המסקנות של מזמור ל"ד. ברוח זו נאמר גם בעמוס ה', יג-טו: "לכן המשכיל בעת ההיא ידם כי

ב. ציר היחידה – מזמור כ"ט¹⁵

מזמור כ"ט מתאר את התגלות ה' במקדשו למשורר ולעם ישראל.¹⁶ בהתגלות זו מופיע כוחו הרב של ה', המתבטא בשליטתו על הטבע ועל האנשים כולם.¹⁷ אציג את המאפיינים המיוחדים של הפרק, כדי לדון אחר כך במיקומו ובתפקידו כציר מרכזי במבנה הספרותי של היחידה כולה. המזמור בנוי במבנה סימטרי מושלם (ראו איור מספר 1):

איור מספר 1: המבנה הסימטרי של מזמור כ"ט.

- עת רעה היא. דרשו טוב ואל רע למען תחיו ויהי כן ה' אלהי צבאות אתכם כאשר אמרתם. שנאו רע ואהבו טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן ה' אלהי צבאות שארית יוסף".
15. ראו: D. Pardee, 'On Psalm 29: structure and meaning', in: P.W. Flint and P.D.Jr. Miller (eds.), *The Book of Psalms – Composition and Reception*, Leiden 2005, pp. 153-183; K. Seybold, 'Psalm 29: Redaktion und Rezeption', *Studien zur Psalmenauslegung*, Stuttgart 1998, pp. 85-111; E. Zenger, 'Theophanien des Königsgottes JHWH: Transformationen von Psalm 29 im Psalter', in: E. Zenger (ed.), *Ritual und Poesie – Formen und Orte religiöser Dichtung im Alten Orient, im Judentum und im Christentum*, Freiburg i.Br. 2003, pp. 163-190; M.L. Barré, 'A Phoenician parallel to Psalm 29', *Hebrew Annual Review* 13, 1991, pp. 25-32.
16. המשורר נעזר במושגים הרומזים להתגלויות ה' הגדולות בעבר:
 א. "ה' על מים רבים" (ג) – בריאת העולם או מי המבול.
 ב. "ה' למבול ישב" (י) – המבול.
 ג. "להבות אש" (ז) הוא ביטוי יחידאי במקרא, אשר מזכיר את התגלות ה' הראשונה למשה "בלבת אש מתוך הסנה" (שמות ג', ב; ראו גם תרגום יונתן שם: "בלהבי אשתא מגו סניא"). אני מודה לאוריאל כהן על הפניה זו.
 ד. "יחיל ה' מדבר קדש" (ח) רומז למסע בני ישראל במדבר קדש (במדבר י"ג, כו ועוד).
 ה. "ארזי הלבנון" (ה) – מקדש ה' ("ובהיכלר") נבנה מארזי הלבנון (מל"א ז', ב ועוד).
 ו. המילים "קול ה'... וישבר ה'... להבות אש" (ה-ז) מזכירות את סיפור אליהו בכרמל: "מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה'... ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה" (מל"א י"ט, יא-יב). ראו: C. Macholz, 'Psalm 29 und 1. Könige 19: Jahwes und Baals Theophanie', in: R. Albertz et al. (eds.), *Werden und Wirken des Alten Testaments*, Göttingen 1980, pp. 325-333.
17. ארזי הלבנון המוזכרים במזמור הם אומות העולם (ראו למשל שופטים ט', טו; ישעיהו ב', יג).

א. הן הפתיחה (א-ב) הן החתימה (י-יא) מורכבות משני פסוקים, ושם ה' מוזכר בכל אחת מהן ארבע פעמים.

ב. בפסוקים באמצע ניתן לזהות שלושה בתים (ג-ד; ה-ו; ז-ט). שם ה' מוזכר בהם עשר פעמים: ארבע פעמים בבית הראשון, ארבע בבית האחרון ופעמיים בבית האמצעי.

ג. הכינוי "קול ה'" מופיע שבע פעמים במזמור, כולן בחלק המרכזי ובאופן סימטרי: שלוש פעמים בבית הראשון, שלוש בבית האחרון ופעם אחת בבית האמצעי.

במקביל לצורתו, גם תוכן המזמור סימטרי. בפתיחתו מוזמנים השומעים לכבד את ה' (מהאדם לה'),¹⁸ באמצעו מתואר כוחו של ה' בעולם (המפגש בין ה' והאדם), ובחתימתו מתואר יחסו של ה' לעולם (מה' לאדם). סימטריה זו מלמדת על ההדדיות שבמפגש עם ה'.¹⁹

מבנה סימטרי זה נתמך במקבילה נוספת: בפתיחה המשורר מזמין ומעודד את הקוראים להביא לה' "כבוד ועז... כבוד שמו" (א-ב). בכבוד זה ניתן לתאר את ה' בעזרת ראיית המציאות: "אל הכבוד הרעים" (ג). בהמשך המזמור הכבוד והעוז חוזרים מה' לארץ: "ובהיכלו פלו אמר כבוד" (ט); "ה' עז לעמו יתן" (יא).²⁰ המבנה הסימטרי של הפרק מרמז לנו גם על תפקידו של הפרק בתוך היחידה. מזמור זה, שיש בו ציר פנימי, הוא גם ציר של היחידה כולה, כפי שנראה בהמשך.²¹

18. הפתיחה מזמינה את הקוראים להתקרב אל ה' על ידי ההזמנה המשולשת "הבו" ופעם אחת "השתחו", ובעקבות כך הופעת שם ה' בה היא תמיד עם תחילית – "לה", בשונה מיתר חלקי המזמור. לעומת זאת, בחתימת הפרק מופיע שם ה' בכל הפעמים בלא תחילית, כי שם ה' הוא הנושא, וממנו מגיעה הברכה לעולם ולעם ישראל.

19. חז"ל זיהו את האופי הליטורגי של מזמור כ"ט ותפסו אותו כבסיס לתפילת העמידה שבה שמונה עשרה ברכות: "הני שמונה עשרה כנגד מי? אמר רבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני: כנגד שמונה עשרה אזכרות שאמר דוד ב'הבו לה' בני אלים" (ברכות כח ע"ב). יתרה מזו, חז"ל הגדירו את המבנה הרעיוני של תפילת העמידה על שלושת חלקיה: "ראשונות – דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו; אמצעיות – דומה לעבד שמבקש פרס מרבו; אחרונות – דומה לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו" (ברכות לד ע"א). מבנה זה מקביל למבנה מזמור כ"ט. יחד עם זאת, יש להעיר שההקבלה לתפילת י"ח אינה מוחלטת: בפתיחת המזמור ובחתימתו יש ארבע הזכרות של שם ה', בעוד שבתפילת העמידה יש רק שלוש ברכות בתחילה ובסוף.

20. מעניין הדבר שהתהליך כולו נעשה במקדש: "הבו לה' כבוד שמו השתחו לה' בהדרת קדש" (ב); "ובהיכלו פלו אמר כבוד" (ט). אותו עניין נמצא גם בסוף מזמור ס"ח: "לרַכֵּב בשמי שמי קדם הן יתן בקולו קול עז. תנו עז לאלהים... נורא אלהים ממקדשיך אל ישראל הוא נתן עז ותעצמות לעם ברוך אלהים" (לד-לו). השילוב 'כבוד ועוז' מופיע גם במקום אחר בהקשר של המקדש: "כן בקדש חזיתך לראות עזך וכבודך" (ס"ג, ג). הבאת כבוד ועוז לה' למקדשו מביאה לכך, שה' יברך ממקדשו את ישראל בכבוד ובעוז (ראו גם צ"ו, ז; דה"א ט"ז, כח).

21. יש מחוקרי המקרא (ראו סיכום בפירוש עולם התנ"ך, תל אביב 1995) שסברו שקיימות מקבילות

ג. שני חלקי היחידה – כ"ה-כ"ח; ל'-ל"ד

מעיון קצר²² במזמורים עולה, שאכן מזמור כ"ט הוא הציר של יחידת המזמורים כולה. התכנים של המזמורים והמילים המנחות המחברות ביניהם מספרים כביכול את סיפורו של המשורר לאורך כל היחידה. המזמורים שלפני מזמור כ"ט (כ"ה-כ"ח) עוסקים במצוקת המשורר ובדרכו אל ה'. לאחר תיאור צרות המשורר ובקשתו את הדרכת ה' (כ"ה), מתוארת כמיהתו של המשורר להגיע אל הקודש (כ"ו-כ"ח):

- א. "ארחץ בנקיון כפי ואסבבה את מזבחך ה'. לְשִׁמְעַע בְּקוֹל תוֹדָה וְלִסְפֹּר כָּל נִפְלְאוֹתֶיךָ. ה' אֶהְבֵּתִי מֵעוֹן בֵּיתְךָ וּמִקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ" (כ"ו, ו-ח).
 ב. "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתני בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו" (כ"ז, ד).
 ג. "שמע קול תחנוני בשׁוֹעֵי אֵלַיךְ בְּנִשְׁאֵי יָדַי אֵל דְּבִיר קִדְשְׁךָ" (כ"ח, ב).

הכמיהה למקדש אכן מתגשמת במזמור כ"ט ושבו של הקב"ה מנוסח במילים של המזמורים הקודמים: "ובהיכלו כלו אמר כבוד" (כ"ט, ט).
 בשונה מהמזמורים שלפני הכניסה לקודש, שבהם נעדרת השמחה, מתפתחת אצל המשורר לאחר מזמור כ"ט תחושת שמחה, אשר ממלאת את לבו באופן הדרגתי לאורך חצייה השני של היחידה:²³

- א. שמחת ההצלה האישית – "ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת איבי לי" (ל', ב);
 "הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה" (ל', יב).
 ב. שמחה אישית בהשגחת ה' – "אגילה ואשמחה בחסדך אשר ראית את עניי ידעת בצרות נפשי" (ל"א, ח).
 ג. שמחה ציבורית בהשגחת ה' – "שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב" (ל"ב, יא); "כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו" (ל"ג, כא); "בה' תתהלל נפשי ישמעו ענוים וישמחו" (ל"ד, ג).

קדומות למזמור זה בספרות האוגריתית, שבה מתוארים הופעת האלים ושליטתם על כוחות הטבע. מזמור כ"ט נעזר במוטיבים מספרות זו, שם אותם במרכז ונותן להם משמעות דתית-ישראלית מובהקת: ה' הוא האל היחיד בטבע ובהיסטוריה, כל אומות העולם יכירו את מלכותו, ועם ישראל יזכה למעמד מיוחד של עוז ושלוה.

22. עיון מפורט יותר מופיע להלן בפרק ה.
 23. באופן דומה, הכינויים צדיק/צדיקים וחסיד/חסידי (ל', ה; ל"א, יט, כד; ל"ב, ו, יא; ל"ג, א; ל"ד, טז, כ, כב) מופיעים רק בחלק השני של היחידה. תופעה זו מובנת על דרך המדרש: "נקרא המקום צדיק... אף אתה היה צדיק. נקרא המקום חסיד... אף אתה היה חסיד" (ספרי דברים פ"א, מט, מהד' פינקלשטיין עמ' 114). הצדקות והחסידות אצל האדם באות רק לאחר התגלות ה' כעושה צדק וחסד – מעניש את הרשע ומציל את המשורר – "אהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ" (ל"ג, ה).

באופן דומה, הבטחות המשורר לשיר, לזמר, לברך ולהודות לה' בחצייה הראשון של היחידה מתגשמות במזמורים בחצייה השני. עניין הרוממות אף מוצג כמידה כנגד מידה – המשורר מרומם את ה' כיוון שרומם על ידו:

חצי ראשון	חצי שני
(כ"ו, יב) בְּמִקְהָלִים אֲבָרָךְ ה'.	(ל', ב) אֲרוֹמְמָךְ ה'.
(כ"ז, ה) בְּצוּר יְרוּמָמֵנִי.	(ל', ה) זָמְרוּ לַה' חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזִכְרֵךְ קִדְשׁוֹ.
(כ"ז, ו) אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה לַה'.	(ל', יג) לְמַעַן יִזְמְרָךְ כְּבוֹד וְלֹא יִדַּם ה' אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אֹדְךָ.
(כ"ח, ז) וּמְשִׁירֵי אֶהְדָּנּוּ.	(ל"א, כב) בָּרוּךְ ה'.
	(ל"ב, ה) אֶמְרָתִי אֹדְהָ ²⁴ עָלַי פִּשְׁעֵי לַה'.
	(ל"ג, ב) הוֹדוּ לַה' בְּכִנּוֹר בְּנִבְל עֲשׂוֹר זָמְרוּ לוֹ.
	(ל"ג, ג) שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חֲדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בְּתִרְעָה.
	(ל"ד, ב) אֲבָרְכָה אֶת ה' בְּכָל יַעַת תְּמִיד תְּהַלְתּוּ בְּפִי.
	(ל"ד, ד) גִּדְּלוּ לַה' אֶתִּי וְנִרְוַמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו.

ייתכן שגם בציוני המקומות שבהם משתמש המשורר לתיאור ביטחונו בה' לאורך החלק השני של האוסף, ניתן לזהות תהליך של הרחבה, בבחינת "מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה" (קי"ח, ה):

- א. היכל ה' – המשורר נפגש כביכול עם ה' בהיכלו (כ"ט, ט).
- ב. בית – המשורר בונה לעצמו כביכול בית בצאתו מן הקודש: "מזמור שיר חנֶּפֶת הבית לדוד" (ל', א).²⁵
- ג. מצודה – "היה לי לצור מעוז לבית מצודות להושיעני" (ל"א, ג), שהיא בית חזק יותר.
- ד. עיר מצור – "ברוך ה' כי הפליא חסדו לי בעיר מצור" (ל"א, כב).²⁶
- ה. הארץ תבל – הרחבת אופקים לכל העולם כולו (ל"ג, ה, ח, יד).

כיוון שבסוף מזמור ל"א מזמין המשורר את "כל חסידיו" לאהבת ה' (כד), מזמור ל"ב מפרט את תכונות החסיד: "על זאת יתפלל כל חסיד אליך" (ו), והמשורר מזמין אליו "צדיקים... כל ישרי לב" (ל"ב, יא), אשר ישירו אתו "שיר חדש" (ל"ג, ג). בזכות זה המעגל יתרחב אל "כל הארץ... כל ישרי תבל" (ל"ג, ח), ויראת ה' תחול על "כל בני

24. בשינוי משמעות – מלשון הודאה ללשון וידוי.
 25. כבר המלבי"ם בפירושו הסביר ברוח זו (אם כי בלי להתייחס לסמיכות עם המזמור הקודם): "ואחר שנתרפא נבנה הבית על תילו וישב לימי עלומיו, לכן ציין שם השיר בשם 'חנוכת הבית לדוד' ר"ל בית דוד העצמי, מעון נפשו שנתחנך בהרפאותו".
 26. ראו רד"ק ומצודות על אתר המפרשים "בעיר מצור" כעיר מבצר.

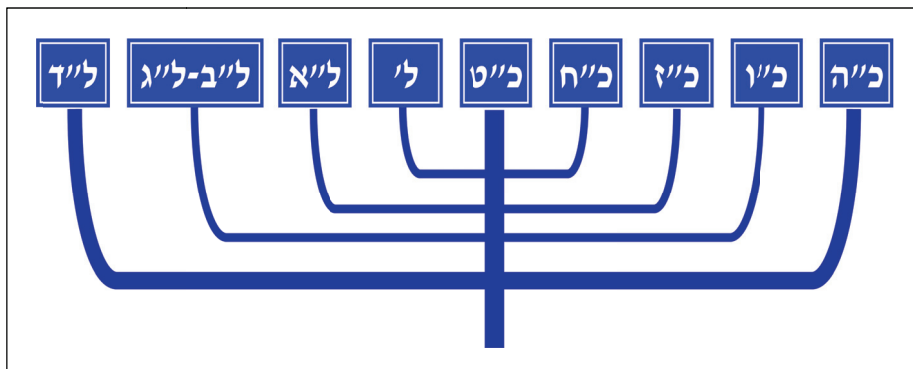
האדם... כל ישבי הארץ" (ל"ג, יד),²⁷ אך עדיין נחלתו של ה' היא עם ישראל (ל"ג, יב). במזמור ל"ד סוגר המשורר את המעגל האישי שלו, שאותו התחיל במזמור כ"ה: הוא מזמין אליו יראי ה', כדי לתקן יחדיו את העולם.

המבנה הסימטרי בתוך מזמור כ"ט (ראו איור מספר 1) משתלב אפוא היטב במבנה הסימטרי של היחידה כולה (ראו איור מספר 2): תחילת המזמור (א-ב) היא חלק מתהליך ההתקרבות, בדומה לתחילת היחידה (כ"ה-כ"ח), וסוף המזמור (י-יא) הוא חלק מההודאה על ברכת ה' לאחר המפגש עמו, בדומה לסוף היחידה (ל'-ל"ד). התגלות ה' למשורר באמצע מזמור כ"ט (ג-ט) עומדת גם במרכז היחידה הספרותית כולה (כ"ה-ל"ד).

ד. המבנה הסימטרי של היחידה

אנסה להציג סממנים של מבנה סימטרי לאורך היחידה (ראו איור מספר 2), אשר מתארים את התהליך שעובר על המשורר ממצוקתו ועד להצלתו בידי ה'. מקבילות רבות מוכיחות מבנה זה, אשר משקף משמעות פסיכולוגית ודתית עמוקה ורבת-משמעות.²⁸

להלן אציג את הסימטריות שבמבנה הכולל של המזמורים על פי ההנחה שמזמורים ל"ב-ל"ג מהווים יחידה אחת בתוך המבנה, כיוון שלמזמור ל"ג אין כותרת, ומבחינה עניינית הוא ממשיך ומפרט את מזמור ל"ב.²⁹

איור מספר 2: המבנה הסימטרי של אוסף המזמורים כ"ה-ל"ד.

27. גם המשנה בראש השנה פ"א מ"ב לומדת מפרק זה את השגחת ה' על העולם כולו: "בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון, שנאמר 'היצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם' (תהילים ל"ג, טו)".

28. מקבילות נוספות בתוך היחידה יידונו להלן בפרק ה.

29. ראו להלן בדיון על מזמור ל"ג.

ד.א. מזמור כ"ח מול מזמור ל'

מזמורים כ"ח ול' עוטפים את מזמור כ"ט וממחישים את התפנית שהתחוללה בעקבות התגלות ה' במזמור זה:

כ"ח	ל'
(א) פֶּן תַּחֲשֶׂה מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם יוֹרְדֵי בּוֹר.	(ד) ה' הֶעֱלִיתָ מִן שְׂאוֹל נַפְשִׁי חֵייתֵנִי מִיּוֹרְדֵי [מִיּוֹרְדֵי קָרִי] בּוֹר.

חששו של המשורר להיחשב "עם יורדי בור" אם ה' לא יעזור לו, הופך להודאה לה' על שהציל אותו "מִיּוֹרְדֵי [מִיּוֹרְדֵי קָרִי] בּוֹר".³⁰

(*) (א) לְדוֹד אֵלֶיךָ ה' אֶקְרָא...	(ט) אֵלֶיךָ ה' אֶקְרָא וְאֵל אֲדֹנָי אֶתְחַנֵּן.
--------------------------------------	--

הביטוי "אֵלֶיךָ ה' אֶקְרָא" הוא פתיחתו ועניינו של מזמור כ"ח. במזמור ל', לעומת זאת, הוא מהווה ציטוט של דברי המשורר בשעת מצוקתו, כדי להראות את גודל ישועת ה'.

(ז) וּמְשִׁירֵי אֶהוֹדְנוּ.	(א) מְזַמֵּר שִׁיר... (ה) וְהוֹדוּ לְזִכֵּר קִדְשׁוֹ... (יג) לְעוֹלָם אֲוֹדְךָ.
-----------------------------	---

הכרזת המשורר ערב כניסתו להיכל ה', "וּמְשִׁירֵי אֶהוֹדְנוּ", מתגשמת מיד לאחר צאתו מן הקודש. הוא פותח ב"מְזַמֵּר שִׁיר" על חנוכת המקדש, ומודה לה'.

ד.ב. מזמור כ"ז מול מזמור ל"א

המקבילות בין מזמורים אלו הן רבות ומרשימות מאוד, ואתייחס כאן רק לחלק מהן.³¹ כשם שבתחילת דרכו (כ"ז) תיאר המשורר את ביטחונו בה' יחד עם פחדיו, כך גם בזמן ההצלה הוא משלב את תיאור הפחדים והמצוקה שמהם הוא ניצל (ל"א).

כ"ז	ל"א
(*) (יד) קָנָה אֵל ה' חֶזֶק וַיֵּאֱמַץ לְבָבִי וַקָּנָה אֵל ה'.	(כה) חֶזְקוֹ וַיֵּאֱמַץ לְבַבְכֶם כָּל הַמִּינְחִלִים לֵה'. בהיותו בצרה מעודד המשורר את עצמו לקוות ולהתחזק בה'. כחלק מהודאתו לאחר שניצל הוא מזמין את שומעיו להתחזק אף הם בה'. ³²

(*) (ה) כִּי יִצְפַּנְנִי בְּסֶכֶה בְּיוֹם רָעָה יִסְתַּרְנִי בְּסֶתֶר אֶהְלוּ בְּצוּר יְרוּמָמְנִי. (ח) לָךְ אָמַר לְבִי בְּקִשׁוֹ פָּנֵי אֶת פָּנֶיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ.	(יז) הָאֵיֶרָה פָּנֶיךָ עַל עַבְדְּךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְּחֶסֶדְךָ. (כא) תִּסְתַּרְנִי בְּסֶתֶר פָּנֶיךָ מִרְכָּסֵי אִישׁ תִּצְפֹּנֵם בְּסֶכֶה מְרִיב לְשָׁנוֹת.
--	---

30. ייתכן שניתן להסביר את הכתיב והקרי בפסוק זה לאור ההשוואה למזמור כ"ח.
 31. דוגמות נוספות של מקבילות בין שני הפרקים שלא הובאו בגוף הטקסט: שורש כש"ל (כ"ז, ב; ל"א, יא); המילה "חַיִּי" (כ"ז, א, ד; ל"א, יא, אך גם כ"ו, ט); שורש פח"ד (כ"ז, א; ל"א, יב).
 32. במקביל לשינוי מלשון יחיד בחלק הראשון (כ"ז) ללשון רבים בחלק השני (ל"א) – ראו גם "ה' עָזַי ומגְנִי" (כ"ח, ז); "עזרנו ומגננו הוא" (ל"ג, כ), ועוד.

	(ט) אַל תַּסְתֵּר פְּנֵיךָ מִמֶּנִּי אֵל תֵּט בְּאֵף עֲבֹדָה.
--	---

במזמור כ"ז השורש סת"ר מופיע בשתי משמעויות הפוכות:
 א. הגנה ושמירה - מקום סתר - "יִסְתַּרְנִי בְּסֵתֶר אֶהְלוֹ".
 ב. התעלמות וריחוק - הסתר פנים - "אַל תַּסְתֵּר פְּנֵיךָ מִמֶּנִּי".
 הניסוח "תַּסְתֵּרְנִי בְּסֵתֶר פְּנֵיךָ" במזמור ל"א משלב את שני הניסוחים אך במשמעות חיובית: מקום הסתר הוא בקרבת ה' ממש ובפניו, ממש כבקשת המשורר במזמור כ"ז: "לָךְ אָמַר לְבִי בְּקִשׁוֹ פָּנֵי אֶת פְּנֵיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ" (כ"ז, ח).
 המשורר מכנה את עצמו "עֲבֹדָה" בהקשר של הסתר פנים (כ"ז, ט), ומבקש באותו ניסוח את הארת פני ה' אליו: "הָאֵירָה פְּנֵיךָ עַל עֲבֹדָה" (ל"א, ז).

(א) לְדוֹד ה' אוֹרֵי וְיִשְׁעֵי מִמִּי אֵירָא ה' מְעוֹז חַיִּי מִמִּי אֶפְחָד. ³³	(ז) הָאֵירָה פְּנֵיךָ עַל עֲבֹדָה הוֹשִׁיעֵנִי בְּחֶסֶדְךָ.
(יא) הוֹרְנִי ה' דְּרָכְךָ וְנַחֲנִי בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרִי.	(ד) ...וּלְמַעַן שְׂמֶךָ תִּנְחַנְנִי וּתְנַהַלְנִי.

ד.ג. מזמור כ"ו מול המזמורים ל"ב-ל"ג

באוסף המזמורים כ"ה-ל"ד מופיע שמו של דוד בכותרות כל המזמורים חוץ ממזמור ל"ג.³⁴ מסתבר שמזמור ל"ג קשור למזמור ל"ב הסמוך לו. להלן נראה שאכן קיים ביניהם גם קשר רעיוני, ומקבילות לשוניות בין המזמורים ל"ב-ל"ג מכוונות גם הן לכך.³⁵ מזמור כ"ו קשור בתוכנו למזמורים ל"ב-ל"ג, אך כמעט ואין מקבילות לשוניות ביניהם.³⁶

ה. סיפור היחידה על פי קריאה הקשרית

לאחר הכרת המבנה הכללי של היחידה, שבו מתואר המעבר מצרה לרווחה, נוכל להבין את הרצף הרעיוני של היחידה על ידי קריאה הקשרית של הפרקים והבנת המעברים ביניהם. לשם כך חשוב להכיר היטב את תוכנו ואת עולמו הייחודי של כל מזמור בפני

33. המושג "מעוז" שבפסוק זה מופיע גם במזמור ל"א, ג, ה: "היה לי לצור מעוז לבית מצודות להושיעני... כי אתה מעוזי", אך הוא מופיע גם במזמור כ"ח, ח: "ה' עז למו ומעוז ישועות משיחו הוא".

34. בשאר המזמורים בספר הראשון של תהילים (א'-מ"א) שמו של דוד מוזכר בכותרת חוץ ממזמורי הפתיחה א'-ב' ומזמור ל', אשר מחובר למזמור ט'. ראו בפירושם של הוספלד וצנגר (לעיל, הערה 2), ואכמ"ל.

35. ראו להלן בדיון על מזמור ל"ג.

36. רק המילה "מלאה" מופיעה בשני הפרקים: "אשר בידיהם זמה וימינם מלאה שׁוֹחַד" (כ"ו, י), "אהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ" (ל"ג, ה); זימה ושׁוֹחַד הוחלפו כביכול בצדקה, במשפט ובחסד.

עצמו; אך זו אינה מטרת מאמר זה, וכדי לא להאריך יתר על המידה, אסתפק בהסברים קצרים ומתמצתים לכל פרק, אשר תורמים לקריאה הרציפה של כל הפרקים כ'סיפור' אחד.³⁷ אציין את המעברים הענייניים מפרק לפרק בשילוב עם המקבילות הלשוניות,³⁸ כדי לספר את ה'סיפור' לאורך עשרת הפרקים. לקריאה ההקשרית יוקדם סיפור היחידה כולה.

ה.א. סיפור היחידה

המשורר עובר ביחידה תהליך ארוך מצרה לרווחה. תהליך זה אינו לינארי אלא רצוף עליות וירידות.

מזמור כ"ה פותח בתיאור מצוקתו של המשורר. הוא מודע לחטאיו, לפשעיו ולעוונותיו, אשר מונעים ממנו להתקרב לה'. הוא מבקש מה' שידריכו בדרך ה' מתוך תקווה להצלחה.

במזמור כ"ו מתחיל המשורר בתהליך התיקון. הוא מתאר את הליכתו בדרך ה', שבה ביקש ללכת במזמור הקודם. כחלק מהליכה זו מבקש המשורר להתקרב לה' במקדש ולברך אותו.

במזמור כ"ז קיימים רגשות מעורבים. בחלקו הראשון של המזמור יש למשורר תחושת ביטחון והצלחה בדרכו, אך בחלקו השני הוא מלא פחד ומצוקה. אמביוולנטיות זו במזמור משקפת את מצב המשורר באמצע התהליך. מחד גיסא, התהליך כבר החל ועל כן הוא בוטח בה'; אך מאידך גיסא, לאחר שמתפוגגת התלהבותו הראשונית מתחילת הדרך, הוא זוכר כי מצוקותיו עדיין קיימות. בסיום המזמור מנסה המשורר להתגבר על רגשות אלו ולשוב ולהתחזק באמונתו בה' (יג-יד).
כהמשך לכך פותח **מזמור כ"ח** בבקשה להתקרב לה', באמונה שמתוך קרבה זו תגיע ההצלה. בקשת המשורר נענית והוא זוכה לקרבת ה'.

מזמור כ"ט מתאר את התגלות ה' במקדשו למשורר ולעם ישראל. בהתגלות זו מופיע כוחו הרב של ה', המתבטא בשליטתו על הטבע ועל האנשים כולם. בצאתו של המשורר מהקודש **במזמור ל'**, הוא מרגיש מחוזק ומתוך כך הוא מודה לה'.

לאחר התחזקות ראשונית זו על המשורר להתמודד **במזמור ל"א** עם המציאות הקשה של צרותיו הרבות, אך הוא גם חש בהצלחתו ומודה לה' על כך.

37. נעזרתי במדרש תהילים ובפירושים רבים: הפירושים הקלסיים המובאים במקראות גדולות; **ספר תהלים עם פירוש רש"י הירש**, ירושלים תשנ"ה; ע' חכם, **פירוש דעת מקרא לספר תהלים**, ירושלים תשל"ט, ובפירושים לועזיים רבים (ראו לעיל, הערה 2); ראו הפניות נוספות להלן.
38. ראו גם בסיכום הגרפי בדף המקורות שבסוף המאמר ובמאמרים המצוינים לעיל, הערה 2.

במזמור ל"ב מתברר שהצלה זו אינה הצלה פיזית בלבד אלא אף סליחת עוונותיו של המשורר, שאותם הזכיר בהתחלה כגורם מונע ומעכב. בזכות התהליך הפנימי שעבר המשורר, ה' פונה אליו באופן ישיר, ובעקבות כך מזמין המשורר גם אחרים להצטרף אליו לתהליך זה.

בתחילה, **במזמור ל"ג**, הוא משתף צדיקים וישרים בתהילתו על השגחת ה' על העולם, ומרחיב את המעגל אל כל הארץ ואל כל יושבי תבל. לאחר מכן, **במזמור ל"ד**, הוא מבקש ללמד את האחרים יראת ה', כדי שיוכלו גם הם לחוות את התהליך שעבר הוא. הוא עושה זאת על ידי השוואת נקודת המוצא שלו בתחילת הדרך (כ"ה) למצבו לאחר ההצלה.

ה.ב. קריאה הקשרית

מזמור כ"ה: בקשה להצלה מהצרות ולהדרכת ה'³⁹

תוכן המזמור: המשורר נמצא במצוקה ובצרה והוא מודע לחטאיו, לפשעיו ולעוונותיו, אשר מונעים ממנו להתקרב לה'.⁴⁰ הוא מבקש מה' שידריכו בדרך ה' בתקווה להצלחה. מילה מנחה במזמור זה היא התקווה: "גם כל קוֹיך לא יִבְשׁוּ יִבְשׁוּ הַבּוֹגְדִים רִיקָם... אותך קוֹיְתִי כל הַיּוֹם... תָּם וְיִשָּׁר יִצְרוֹנִי כִּי קוֹיְתִיךָ" (ג, ה, כא). במרכז המזמור עומדת הבקשה: "למען שמך ה' וסלחת לעוֹנֵי כִּי רַב הוּא" (יא).⁴¹

הקשר המזמור: כיוון שמצבו של המשורר דומה למצבו של עם ישראל לאחר חטא העגל, שגם בעקבותיו היה הסתר פנים, נעזר המשורר בניסוחיו של משה בתפילתו לאחר חטא זה:⁴²

39. ראו: L. Ruppert, 'Psalm 25 und die Grenze kultorientierter Psalmenexegese', *ZAW* 84, 1972, pp. 576-582.

40. ראו להלן בדיון על מזמור ל"ב, שבו מתכפרים חטאיו, פשעיו ועוונותיו של המחבר. ראו גם ק"ל, ג-ד: "אם עוֹנֹת תִּשְׁמֹר יֵה אֲדָנִי מִי יַעֲמֹד. כִּי עִמְךָ הַסְּלִיחָה לַמַּעַן תִּתְּנָרָא".

41. הפסוקים א-ג, יט-כא הם המסגרת של המזמור: "אל אבושה אל יעלצו איבי לי... ראה אויבי כי רבו... אל אבוש כי חסיתי בך". בפסוקים ד-ז, טו-יח המשורר מתאר את חטאיו ומבקש הדרכה. במרכז המזמור בפסוק יא המשורר מבקש סליחה מה'. מאמר זה מתמקד בניחוח היחידה כ"ה-ל"ד, אך קיימות מקבילות לשוניות רבות גם בין מזמור כ"ה למזמורים הקודמים. ראו: רופרט (לעיל, הערה 39).

42. כבר המדרש מזהה בתפילת משה בשמות ל"ד את הבסיס שלפיו יש לסדר את התפילה שלאחר החטא כדי שה' יסלח: "ויעבר ה' על פניו ויקרא" (שמות ל"ד, ו-ז) – אמר רבי יוחנן: אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה. אמר לו: כל זמן שישראל חוטאין – יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם" (ראש השנה יז ע"ב; ובמקביל בסדר אליהו זוטא פירקא כג, מהד' איש שלום עמ' 42). ראו גם ירושלמי מכות פ"ב, לא ע"ד: "שאלו לחכמה: חוטא מהו עונשו? אמרו להם: 'חטאים תכדף רעה' (משלי י"ג,

תהילים כ"ה	שמות ל"ב-ל"ד
(ד) דְרִכֶּיךָ ה' הוֹדִיעֵנִי אֲרַחֲוֹתֶיךָ לְמַדְנִי.	(ל"ג, יג) הוֹדִיעֵנִי נָא אֶת דְרִכֶּךָ...
(ו) זָכֹר רַחֲמֶיךָ ה' וְחַסְדֶיךָ כִּי מַעֲוָלָם הִמָּה.	(ל"ב, יג) זָכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ... וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲתָנוּ לְזַרְעְכֶם וְנָחֳלוּ לָעָלָם.
(י) כָּל אֲרָחוֹת ה' חֶסֶד וְאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֵדוּתוֹ.	(ל"ד, ו) ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֲרָף אַפָּיִם וְרַב חֶסֶד וְאֱמֶת. (שם, ז) נֹצֵר חֶסֶד לְאֱלֹפִים... (שם, י) וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲנֹכִי כֹרֵת בְּרִית... (שם כט) וּשְׁנֵי לַחֹת הָעֵדֻת בְּיַד מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן הָהָר... (שם, ט) וְסִלַּחַת לְעוֹנָיו וְלַחֲטָאתָנוּ וְנָחֳלָתָנוּ.
(יא) וְסִלַּחַת לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא.	

מאמר זה מתמקד ביחידה כ"ה-ל"ד, ולכן לא אתייחס כאן לקישורים ולרצף הרעיוני שבין פרק זה לפרקים שלפניו, אף שיש להשלים את הניתוח גם בהקשרים אלה.⁴³

מזמור כ"ו: בקשה לעזרת ה' בתחילת הדרך⁴⁴

תוכן המזמור: במזמור זה מתאר המשורר את הליכתו בדרך ה': "כי אני בתמי הלכתי... ואני בתמי אלך פדני וחנוני" (א, יא). בעקבות כך מבקש המשורר את קרבת ה' במקדשו (ו, ח). דברים אלו באים לידי ביטוי גם במקומו החברתי: הוא מתרחק מ"קהל מרעים" (ה), כדי להשיג את מטרתו בסוף המזמור: "במקהלים אברך ה' " (יב).

הקשר המזמור: הדרך שבה הולך המשורר במזמור זה היא זו שבה ביקש ללכת במזמור שלפניו.

(כא). שאלו לנבואה: חוטא מהו עונשו? אמרה להן: 'הנפש החטאת היא תמות' (יחזקאל י"ח, ד). שאלו לקודשא בריך הוא: חוטא מהו עונשו? אמר להן: יעשו תשובה ויתכפר לו; היינו דכתיב 'על כן יורה חטאים בדרך' (תהילים כ"ה, ח) – יורה לחטאים דרך לעשות תשובה".
43. ראו: T. Lescow, 'Textübergreifende Exegese: zur Lesung von Ps 24-26 auf redaktioneller Sinnesebene', *ZAW* 107 1, 1995, pp. 65-79.
44. ראו: מ' וייס, 'תהילים כו', **אמונות ודעות במזמורי תהילים**, ירושלים תשס"א, עמ' 54-60; N. Lohfink, 'Einige Beobachtungen zu Psalm 26', in: F.V. Reiterer (ed.), *Ein Gott – eine Offenbarung: Beiträge zur biblischen Exegese, Theologie und Spiritualität – Festschrift für Notker Fuglister OSB zum 60. Geburtstag*, Würzburg 1991, pp. 189-204; E. Zenger, '“Ich liebe den Ort, da deine Herrlichkeit wohnt” (Ps 26,8): tempeltheologische Semiotisierung des Alltags im Psalter', in: O. Keel and E. Zenger (eds.), *Gottesstadt und Gottesgarten – zu Geschichte und Theologie des Jerusalemer Tempels*, Freiburg i.Br. 2002, pp. 180-206.

כ"ו	כ"ה
(א) כִּי אֲנִי בְּתַמִּי הִלְכֹתִי... (ג) כִּי חֲסִדְךָ לִנְגַד עֵינַי וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּאַמְתֶּךָ. (יא) וְאֲנִי בְּתַמִּי אֶלְךָ... (יב) רִגְלֵי עֲמֻדָה בְּמִישׁוֹר בְּמַקְהֵלִים אֲבָרְךָ ה' 45.	(ה) הַדְרִיכֵנִי בְּאַמְתְּךָ וְלִמְדֵנִי... (ו) זְכֹר רַחֲמֶיךָ ה' וְחֲסִדֶיךָ... (ז) כָּל אַרְחוֹת ה' חֶסֶד וְאֵמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֲדֹתָיו. (ט) עֵינַי תִּמְיֵד אֶל ה' כִּי הוּא יוֹצֵא מִרְשֶׁת רִגְלֵי. (כא) תָּם וְיָשָׁר יִצְרוּנִי...

המקבילות הלשוניות משקפות את תחילת הליכתו של המשורר בדרך ה'. הביטויים המתארים את דרך ה' שבה הולך המשורר לקוחים מבקשתו להנחיה בדרך זו. כפועל יוצא של הליכתו בדרך ה', רגלו יוצאת מהרשת ונמצאת כעת במישור.

(ה) שְׁנֵאתִי קָהֵל מְרַעִים... (ט) אֶל תֶּאֱסֹף עִם חֲטָאִים נִפְשֵׁי...	(ז) חֲטָאוֹת נְעוּרַי וּפְשָׁעַי אֶל תִּזְכֹּר... (ח) יוֹרָה חֲטָאִים בְּדַרְךְךָ. (יט) רָאָה אוֹיְבֵי כִי רָבוּ וְשִׁנְאֵת קָמַס שְׁנֵאוֹנִי.
---	--

במזמור הקודם הזכרו חטאות המשורר והשנאה כלפיו, אך כעת המילים השליליות הללו מוסבות כלפי אויביו ומשמעות כביטוי לדבקותו של המשורר בדרך ה'.

(יא) וְאֲנִי בְּתַמִּי אֶלְךָ פְּדֵנִי וְחַנּוּנִי.	(טז) פְּנָה אֵלַי וְחַנּוּנִי כִּי יָחִיד וְעֵנִי אָנִי. (כב) פְּדֵה אֱלֹהִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרוֹתָיו.
---	---

כיוון שהמשורר חש שהוא ניצל מצרותיו העכשוויות, בקשותיו הופכות לעתידיות – כפי שפדית וחננת אותי עד עתה, כך תעשה גם בהמשך כשאמשיך ללכת בדרכך.

מזמור כ"ז: ביטחון ופחד עם תקווה להתחזק בה⁴⁶

תוכן המזמור: במזמור קיימים רגשות מעורבים: המשורר מרגיש מצד אחד תחושת ביטחון והצלחה בדרכו (א-ו), אך מאידך גיסא הוא גם מלווה בפחדים (ז-יא). את הסתירה בין שני חלקי הפרק מבקש המשורר לפתור על ידי תקוותו ודברי העידוד לעצמו להתחזק באמונתו בה' (יג-יד).⁴⁷

הקשר המזמור: שני חלקיו של המזמור משתקפים גם בהקשרו. לאחר שהמשורר פתח בתיאור מצוקתו (כ"ה) ויצא כביכול לדרכו (כ"ו), מזמור כ"ז מתאר אמביוולנטיות מסוימת: מצד אחד, מזמור כ"ז חוזר על התכנים של מזמור כ"ה, כפי שעולה מהמקבילות הלשוניות והרעיוניות הבאות:

45. על כך מודה המשורר גם בהמשך היחידה: "ולא הסגרתני ביד אויב העמדת במרחב רגלִי" (ל"א, ט).
46. ראו: מ' וייס, 'תהילים כז', תרביץ סד, תשנ"ה, עמ' 330-323 (= הנ"ל, אמונות ודעות במזמורי תהילים, לעיל, הערה 44, עמ' 61-70); מאמרי באתר www.tefilah.org על פרק כ"ז; א' סידלר, 'מזמור כז: ביטחון, חשש ותקווה', בית מקרא נו א, תשע"א, עמ' 100-125.
47. כך מפרש וייס את מכלול הפרק במאמרו הנפלא (לעיל, הערה 46).

כ"ז	כ"ה
(יד) קוּה אֵל ה' חֲזַק וְיִצְמַח לְבַדָּה וְקוּה אֵל ה'.	(ג) גַּם כָּל קוּיָה לֹא יִבְשׁוּ... (ה) כִּי אֶתְהָ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵי אוֹתָךְ קוּיָתִי כָּל הַיּוֹם. (כא) תָּם וְיִשָּׁר יִצְרוּנִי כִּי קוּיָתִיךָ .
(יא) הוֹרְנִי ה' דְּרָכֶךָ וְיַחֲנִי בְּאַרְחַ מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרִי.	(ד) דְּרָכֶיךָ ה' הוֹדִיעֵנִי אַרְחֹתֶיךָ לְמַדְנִי. (ח) טוֹב וְיִשָּׁר ה' עַל כֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בְּדֶרֶךְ .
(ט) אֵל תִּטְשֵׁנִי וְאַל תַּעֲזֹבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁעֵי .	(ה) כִּי אֶתְהָ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵי אוֹתָךְ קוּיָתִי כָּל הַיּוֹם. (*)

מצד שני, המשורר ממשיך ומפתח את הרעיונות של המזמור הקודם, כפי שעולה מהמקבילות הבאות:

כ"ז	כ"ו
(י) כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וְה' יֹאסִפֵּנִי .	(ט) אֵל תִּצְלַח עִם חֲטָאִים נַפְשִׁי...
(א) ה' מְעוֹז חַיִּי מִמִּי אֶפְחָד. (ד) שְׁבִתִּי בְּבֵית ה' כָּל יְמֵי חַיִּי ... (ג) לְרָאוֹת בְּטוֹב ה' בְּאַרְץ חַיִּים .	(שם) ...וְעַם אֲנִשֵּׁי דְמַיִם חַיִּי .
(ב) בְּקֶרֶב עָלִי מְרַעִים לְאָכַל אֶת בְּשָׂרִי צָרִי וְאִיבִי לִי הִמָּה כְּשֶׁלוֹ וְנִפְלוֹ.	(ה) שְׁנֵאתִי קֵהַל מְרַעִים וְעַם רְשָׁעִים לֹא אֲשׁוּב.

בקשתו של המשורר על דרך השלילה הופכת לבקשה חיובית – לא רק שהוא לא רוצה להיות חלק מהחטאים, הוא אף רוצה לחסות בצלו של ה'. מגמה חיובית זו היא המאפשרת לו להודות על כך שה' אכן הציל אותו מהמרעים שמהם רצה להתרחק.

(יא) הוֹרְנִי ה' דְּרָכֶךָ וְיַחֲנִי בְּאַרְחַ מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרִי.	(יב) רְגְלֵי עֲמָדָה בְּמִישׁוֹר בְּמִקְהָלִים אֶבְרָךְ ה'.
---	--

ביציאה לדרך אומר המשורר שרגלו עומדת במישור.⁴⁸ במזמור זה הוא מבקש להמשיך בדרך זו.

לעיתים המקבילות מתעתעות בנו. מקבילה למזמור כ"ו מבטאת את היותו של המזמור המשך למזמור כ"ה:

כ"ז	כ"ו
(ו) וְעֵתָה יְרוּם רֵאשִׁי עַל אִיבֵי סִבִּיבוֹתֵי וְאַזְבָּחָה בְּאֶהְלוֹ זְבַחֵי תְרוּעָה אֲשִׁירָה וְאַזְמִרָה לָה'.	(ו) אֶרְחֹץ בְּנִקְיוֹן כְּפִי וְאַסְבָּבָה אֶת מִזְבְּחָךְ ה'.

בקשת המשורר לסובב את מזבח ה' מלווה לפי שעה בעובדה שאיביו סובבים אותו.

לפי המקבילות עם מזמורים כ"ה-כ"ו עולה אפוא שהמשורר אכן יצא לדרכו, אך הוא טרם הגיע לסופה. המשורר יצא לדרכו באופטימיות ובהתרוממות רוח, אך בדרך עצמה לא תמיד נשאר אתו רוח זו.

48. זאת לאחר שרגלו הייתה טמונה קודם ברשת (כ"ה, טו), ראו לעיל.

מזמור כ"ח: זעקה אל ה' ממצוקה עם הודאה על הצלה⁴⁹

תוכן המזמור: במזמור זה המשורר מצד אחד קורא אל ה' ממצוקתו (א-ה), אך בהמשך הוא כבר מרגיש בקרבת ה', ולכן הוא מודה לה' על ששמע את תפילתו, והוא מתכוון כביכול להתגלות ה' ממקדשו. בשלב זה הוא משתף בבקשתו את כלל ישראל (ו-ט).

הקשר המזמור: מזמור זה הוא המשך של קודמו, וגם בו משמשים יחד הרע והטוב. בשונה ממזמור כ"ז, במזמור זה המשורר לא חש בשני רגשות סותרים בו זמנית, אלא הוא מרגיש כיצד הרע הופך לטוב על ידי התקרבותו לה'.

כ"ז	כ"ח
(ז) שָׁמַע ה' קוֹלִי אֶקְרָא וְחַנּוּנִי וְעֲנֵנִי.	(א) אֲלִיָּהּ ה' אֶקְרָא צוֹרֵי אֵל תַּחֲרֹשׁ מִמֶּנִּי... (ב) שָׁמַע קוֹל תַּחְנוּנֵי בְּשׁוּעֵי אֲלִיָּהּ... (ו) בְּרוּךְ ה' כִּי שָׁמַע קוֹל תַּחְנוּנֵי.

בקשת המשורר במזמור הקודם טרם נענתה בתחילת מזמור זה, אך לאחר מכן ה' שומע לתפילתו.

(א) ה' מַעֲזוֹ חַיִּי...	(ח) וּמַעֲזוֹ יְשׁוּעוֹת מְשִׁיחוֹ הוּא.
(ג) לֹא יִירָא לְבִי... (ח) לֶךְ אָמַר לְבִי בְקִשׁוּ פָּנָי...	(ז) בּוֹ בָטַח לְבִי וְנִעְזַרְתִּי וַיַּעֲלֵז לְבִי... ⁵⁰
(ג) בְּזֹאת אֲנִי בּוֹטָח.	(ז) בּוֹ בָטַח לְבִי...
(ה) כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֶכֶה בַיּוֹם רָעָה...	(ג) וְרָעָה בְּלִבָּבָם.
(ה) בְּצוֹר יְרוּמֵמֵנִי.	(א) צוֹרֵי אֵל תַּחֲרֹשׁ מִמֶּנִּי...
(ט) עֲזַרְתִּי הִיִּיתָ...	(ז) בּוֹ בָטַח לְבִי וְנִעְזַרְתִּי...

מזמור כ"ט: התגלות מלכות ה' ועזרתו לעם ישראל⁵¹

תוכן המזמור: על ייחודו של המזמור ועל מעמדו המרכזי בכל היחידה ראו לעיל, פרק ב, עמ' 14.

הקשר המזמור: התקרבותו של המשורר לה', שתוארה במזמור הקודם, מגיעה לשיאה בהתגלותו של ה', אשר מאפשרת לו לראות את הנהגת ה' בעולם באופן ברור יותר:

49. P. Auffret, 'Il jubile, mon coeur – étude structurale du Psaume 28', *Estudios Bíblicos* 46 2, 1988, pp. 187-215.
50. המילה "לבי" מופיעה ביחידה רק בשני מזמורים אלה, בכל מזמור פעמיים.
51. E. Zenger, 'Theophanien des Königsgottes JHWH – Transformationen von Psalm 29', in *den Teilkompositionen Ps 28-30 und Ps 93-100* (לעיל, הערה 15), עמ' 442-407.

ל'	כ"ט	כ"ח
(ח) לְהַרְרִי עֵז... עֵז...	(א) הָבוּ לַה' כְּבוֹד וְעֵז... (יא) ה' עֵז לְעֵמוּ יִתֵּן...	(ז) ה' עֵזִי וּמִגִּנִּי... (ח) ה' עֵז לְמוֹ... ⁵²

המשורר פונה אל ה' כמקור עוזו (כ"ח, ז, ח), ומתוך כך הוא קורא להבאת כבוד ועוז לה' (כ"ט, א). בעקבות כך גם עם ישראל כולו מקבל עוז מה' (כ"ט, יא), ולכן גם המשורר באופן אישי חש עוז (ל', ח).

(ט) הוֹשִׁיעָה אֶת עַמְּךָ וּבָרֵךְ אֶת נַחְלָתְךָ... בְּשָׁלוֹם.	(יא) ה' עֵז לְעֵמוּ יִתֵּן ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמוּ בְּשָׁלוֹם.
--	---

בקשתו של המשורר הופכת לאמירה. מעתה הוא בטוח שה' יברך את עמו.

מזמור ל': שיר תודה על הצלה ממוות⁵³

תוכן המזמור: המשורר מודה לה' על הצלתו ממוות, מפחד האויבים וממחלה קשה. הוא מזמין את החסידים להודות אתו לה', ומלא שמחה לקראת העתיד מתוך תחושת הודאה עמוקה לה'.⁵⁴

הקשר המזמור: בצאת המשורר מהמפגש עם ה' בהיכלו, שבו מתגלה ה' לעולם כולו ולישראל כמלכו של עולם (כ"ט), הוא מרגיש מחוזק ומתפתח אצלו שמחה באופן הדרגתי, כשחוויות צרותיו (כ"ה-כ"ח) נהפכות לו לתחושת הצלה (ל'-ל"ד), כפי שתואר לעיל בפרק ג. מעתה יכול המשורר להודות, אף שטרם נושע מכל צרותיו.

ל'	כ"ז	כ"ה
(ב) אֲרוּמַמְךָ ה' כִּי דָלִיתָנִי וְלֹא שִׁמַּחְתָּ אֹיְבֵי לִי.	(ב) בְּקִרְבִּי עָלִי מְרַעִים לְאָכַל אֶת בְּשָׂרִי צָרִי וְאֹיְבֵי לִי הִמָּה כְּשֶׁלּוֹ וְנָפְלוּ.	(ב) אֱלֹהֵי בְּךָ בָּטַחְתִּי אֵל אֲבוֹשָׁה אֵל יַעֲלֶצוּ אֹיְבֵי לִי. ⁵⁵ (*)

⁵² .מסתבר שהניסוח הפיוטי "ה' עֵז לְמוֹ" רומז לנאמר במזמור כ"ט: "ה' עֵז לְעֵמוּ יִתֵּן".

⁵³ .ראו: א' סמט, **עיונים במזמורי תהילים**, תל אביב תשע"ב, עמ' 112-83; E. Zenger, 'Mit Gott ums Leben kämpfen: zur Funktion der Todesbilder in den Psalmen', *Jahrbuch für Biblische Theologie* 19, 2004, pp. 63-78; J. Schreiner, 'Aus schwerer Krankheit errettet: Auslegung von Psalm 30', *Bibel und Leben* 10, 1969, pp. 164-175; P.J. Botha, 'Freedom to roam in a wide open space: Psalm 31 read in conjunction with the history of David in the Books of Samuel and the Psalms', in: W. Dietrich (ed.), *Seitenblicke*, Fribourg 2011, pp. 424-442; P. Auffret, 'Que se rassure votre coeur! Étude structurelle du Psaume 31', *Studi Epigrafici e Linguistici sul Vicino Oriente Antico* 19, 2002, pp. 59-76.

⁵⁴ .מושבו בחיים של מזמור ל' יכול להיות בתקופות שונות: בעזרא ו', טז-יז מתוארת "חַנְכַּת בית אלהא" של בני הגולה; המזמור נבחר להיאמר בזמן הבאת הביכורים למקדש (משנה ביכורים פ"ג מ"ד; תוספתא ביכורים פ"ב ה"י, מהד' ליברמן עמ' 292) וגם כשיר של יום' לימי חנוכה (סופרים פי"ח ה"ג, מהד' היגר עמ' 313).

⁵⁵ . "אויבי לִי" מופיע רק במקומות הנ"ל; במזמור ע"א, ו מופיע "אויבי לִי" בכתיב מלא.

בקשת העזרה (כ"ה) נענתה (כ"ז), אך רק כאן המשורר מודה לה' על כך.

כ"ט	ל'
(ח) קול ה' יחיל מדבר יחיל ה' מדבר קדש. (ט) קול ה' יחולל אילות ויחשף יערות ובהיכלו פלו אמר כבוד.	(יב) הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה. (יג) למען זמרך כבוד ולא ידם ה' אלהי לעולם אודך.

התגלות ה' בעולם משפיעה באופן ישיר על התנהגות המשורר.⁵⁶

מזמור ל"א: בקשת המשורר והודאתו על הצלתו והזמנת החסידים לשמוח אִתּו

תוכן המזמור: במזמור זה מופיעות יחדיו בקשה ופחד עם הודאה ושמחה לאחר ההצלה. המקבילות הרבות לפסוקים אחרים בתהילים ובספרים אחרים⁵⁷ מלמדות, שהמשורר מודע לכך שמצוקתו והצלתו על ידי ה' מצטרפות לסיפורים נוספים בהיסטוריה.

הקשר המזמור: אף שהמשורר התחזק ממפגשו עם ה' (ל'), הוא ממשיך לתאר את צרותיו ולהתפלל על הצלתו.⁵⁸ ביטויים ששימשו להודיה (ל'), משמשים כעת לתיאור הצרות וההצלה (ל"א).

ל'	ל"א
(ד) ה' העלית מן שאול נפשי חייטני מיורדי [מיירדי קרי] בור. (יג) למען זמרך כבוד ולא ידם...	(יח) ה' אל אבושה כי קראתיך יבשו רשעים ידמו לשאול.
(ה) זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קדשו.	(כד) אהבו את ה' כל חסידיו אמונים נצר ה' ומשלים על יתר עשה גאון.
(ח) ה' ברצונה העמדתה להררי עז הסתררת פניך הייתי נבהל.	(ט) ולא הסגרתני ביד אויב העמדת במרחב רגלי.
(ז) ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם. (*)	(כג) ואני אמרתי בחפזי נגרזתי מנגד עיניך אכן שמעת קול תחנוני בשועי אליך.

גם כשמצבו היה טוב (ל') וגם כשהיה בצרה (ל"א) חשב המשורר שמצבו לא ישתנה. אך לא כך קרה – הוא נכנס לצרה לאחר מצבו הטוב, וה' שמע לתפילותיו כשהיה בצרה.

56. נראה ש"יחיל" ו"יחולל" הם מלשון מחול. ראו לפני כן: "וירקידם כמו עגל לבנון ושריץ כמו בן ראמים". ראו דעת מקרא על אתר (לעיל, הערה 37) שפירש באופן דומה.

57. ב ≈ ז, ב; ב ≈ כ"ה, ב; כ; ב-ד ≈ ע"א, א-ג; ג ≈ ק"ב, ג; ד ≈ כ"ג, ג-ב; י ≈ ו, ח; יד ≈ ירמיהו כ', י; כא ≈ כ"ז, ה; כג ≈ יונה ב', ה; כה ≈ כ"ז, יד. ציטוט של פסוקים רבים ממקורות שונים דומה לתפילת "מי שענה ל... הוא יעננו".

58. מעבר זה דומה למעבר בין מזמור כ"ו למזמור כ"ז.

בשונה ממזמור כ"ח, שבו נזקק המשורר להמשיך להתפלל אף לאחר שה' שמע את קולו, שכן עדיין לא ניצל מכל צרותיו, במזמור זה הצלת המשורר הושלמה, והוא קורא לחסידי ה' לשבח אותו:

ל"א	כ"ח
(כב) בְּרוּךְ ה' כִּי הִפְלִיא חֲסֵדוֹ לִי... (כג) אֲכֵן שָׁמַעַתְּ קוֹל תַּחֲנוּנֵי בְּשׁוּעֵי אֱלֹהֵי... (כד) אֶהְבֹּ אֶת ה' כָּל חֲסִידָיו אֲמוּנִים נֶצֶר ה' וּמְשַׁלֵּם עַל יָתֵר עֲשֵׂה גְאוּהָ. (כה) חֲזָקוּ וַיֵּאמֶץ לְבַבְכֶם כָּל הַמִּיחַלְלִים לָה'.	(*) (ב) שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵי בְּשׁוּעֵי אֱלֹהֵי... (ו) בְּרוּךְ ה' כִּי שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנָי. (ט) הוֹשִׁיעָה אֶת עַמָּךְ וּבְרַךְ אֶת נַחֲלֶתְךָ וַיִּרְעַם וַיִּשְׁאֵם עַד הָעוֹלָם.

מזמור ל"ב: כפרת ה' על חטאי המשורר, התגלות ה' אליו ושמחת המשורר⁵⁹

תוכן המזמור: המשורר זוכה לכפרת ה' על חטאיו, על פשעיו ועל עוונותיו, והוא מרגיש אושר, כי תפילותיו נענו. ה' שומר עליו ופונה אליו בדיבור ישיר, ולכן המשורר מזמין צדיקים אחרים לשמוח אתו.

הקשר המזמור:

ל"ב	כ"ה
(א) אֲשֶׁרִי נְשׁוּי פֶשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה. (ב) אֲשֶׁרִי אֲדָם לֹא יַחֲשֵׁב ה' לִּי עוֹן וְאֵין בְּרוּחוֹ רַמְיָהּ. (ה) חֲטָאתִי אוֹדִיעָה וְעוֹנֵי לֹא כִסִּיתִי אֲמַרְתִּי אוֹדָה עָלַי פֶשַׁעִי לָה' וְאַתָּה נְשֵׂאת עוֹן חֲטָאתִי סְלָה.	(ז) חֲטָאוֹת נְעוּרַי וּפְשָׁעֵי אֵל תִּזְכֹּר כְּחֲסִידְךָ זָכַר לִי אֶתָּה... (ח) טוֹב וַיִּשָּׁר ה' עַל בֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בְּדָרְךָ. (יא) לְמַעַן שָׁמְךָ ה' וְסָלַחְתָּ לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא.

מצוקת המשורר מתוך חטאיו, פשעיו ועוונותיו (כ"ה)⁶⁰ הופכת לרווחה ולתחושת אושר אחרי שה' סולח לו (ל"ב)⁶¹.

ל"א	ל"ב
(כד) אֶהְבֹּ אֶת ה' כָּל חֲסִידָיו... ⁶²	(ו) עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל חֲסִיד אֱלֹהֵי לְעַת מְצֵא...

59. P. Auffret, 'Et toi, "tu as enlevé la faute de mon péché": nouvelle étude structurelle du Psaume 32', *Journal of the Ancient Near Eastern Society* 32, 2011, pp. 1-9; Idem, 'De cris joyeux de liberation tu m'entoures: étude structurelle du Psaume 32', *Rivista Biblica* 48 3, 2000, pp. 257-280; Idem, 'Essai sur la structure littéraire du Psaume XXXII', *VT* 38 3, 1988, pp. 257-285.

60. על השילוב של שלושת המושגים האלה ראו: שמות ל"ד, ז; ויקרא ט"ז, כא; ירמיהו ל"ג, ח; יחזקאל כ"א, כט; תהילים נ"א, ב-ה; איוב י"ג, כג; דניאל ט', כד.

61. המשורר מיטהר כבר במזמור ל"ב מחטאיו, מפשעיו ומעוונותיו (המוזכרים במזמור כ"ה), לקראת מזמור ל"ד, שבו המשורר ילמד את הבנים "סור מרע ועשה טוב" (טו). רק לאחר סיום ההיטהרות שלו, כאשר אין זכר לחטאיו, הוא יכול ללמד יראת ה' לאחרים.

62. בהקבלה זו נוצר רצף ממזמור ל', ה: "זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קדשו".

אמירתו של המשורר לכל חסידי ה' שה' שומר עליהם מתפרטת בתיאור תפילתו של כל חסיד על פי ניסיונו האישי של המשורר, אשר זכה להיטהר מחטאיו מלפני ה'.

(יא) כִּי כָלוּ בִּגְדֵי חַיִּי וְשָׁנוּתִי בְּאַנְחָה כָּשָׁל בְּעוֹנֵי כַחַי וְעַצְמִי עָשָׂשׁוּ.	(ג) כִּי הִחַרְשֵׁתִי בְּלוּ עַצְמִי בְּשִׂאֲגָתִי כָּל הַיּוֹם.
(ב) בְּצִדְקָתְךָ פְּלִטְנִי. (ח) יָדַעַתְּ בְּצָרוֹת נַפְשִׁי. (י) חֲנִנִי ה' כִּי צָר לִי... (יב) מִכָּל צָרָי הִיִּיתִי חֶרְפָּה... (יד) כִּי שָׁמַעְתִּי דְבַת רְבִים מְגוֹר מְסָבִיב... (כא) תִּסְתִּירֵם בְּסֵתֶר פְּנִיךָ... (כב) בְּרוּךְ ה' כִּי הִפְלִיא חֶסְדּוֹ לִי בְּעִיר מְצוֹר. (כד) אֲמוּנִים נָצַר ה'...	(ז) אֵתָה סֵתֶר לִי מִצָּר תִּצְרֵנִי רַנִּי פִּלַּט תִּסּוּבְּנִי סָלָה.

תיאור ההווה הטוב מהווה השלמה של הבקשות בעבר. תפילת המשורר (ל"ב) נעזרת בחמישה ניסוחים מקבילים של הבקשות הקודמות (ל"א), כולל לשון נופל על לשון ("צַר... צָרִי... מְצוֹר... נָצַר"; "מִצָּר תִּצְרֵנִי").

מועטים הפסוקים בספר תהילים שבהם מצוטטים דברי ה' כתגובה לתפילת המשורר.⁶³ פסוק ח במזמור זה מתאר את הבטחת ה' למשורר להורות אותו בדרך נכונה ולשים עליו עין לשמירתו בעתיד. דברי ה' חשובים ביותר למשורר, שבפרקים קודמים של היחידה חש שה' מסתיר את פניו ממנו וביקש את הדרכתו. בדיקה מדוקדקת של דברי ה' מראה, שכמעט כל המילים בפסוק מופיעות במקומות אחרים ביחידה (ראו להלן בטבלה). בכך נותנים דברי ה' מענה יסודי ומקיף לסבלו האישי של המשורר לאורך כל היחידה (כ"ה-ל"ד), והמשורר אכן מודה לה: "ידעת בצרות נפשי" (ל"א, ח). דברי המשורר המופיעים בפרקים הבאים שואבים את כוחם מדברי ה' אלו.

דברי ה' למשורר (ל"ב, ח) בהקשר הרחב של היחידה כ"ה-ל"ד

ל"ד	ל"ג	ל"ב - (א) מִשְׁכִּיל ⁶⁴ (ח) אֲשַׁכִּילָךְ	ל"א	כ"ז	כ"ו	כ"ה
		(ח) וְאֹרֶךְ בְּדַרְךָ		(יא) הַזֵּרְנִי ה' דְּרָכְךָ...		(ח) יוֹרָה חֲטָאִים בְּדַרְךָ. (יב) יוֹרְנוּ בְּדַרְךָ יְבַחֲרֵךְ.

63. לדוגמות נוספות לדברי ה' בספר תהילים ראו: י"ב, ו; מ"ו, יא; ע"ה, ג; צ"א, יד-טז.
64. ראו בפירושי אבן עזרא ורש"י הירש על אתר. ראו דוגמה דומה גם בפרק נ"ג, א, ג. ייתכן שהתוספת "משכיל" בכותרת מלמדת, שהמזמור מבקש ללמד מוסר השכל מהסיפור של כל היחידה, והדבר דורש עיון בשאר המקומות שבהן מופיעה מילה זו.

(א) וַיִּגְרָשׁהוּ וַיֵּלֶךְ... (יב) לָכוּ בָּנִים...		(ח) זֹו תֵלֶךְ			(ג) וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּאֲמֹתַי... (יא) וְאָנִי בְּתַמִּי אֵלֶיךָ...	
	(י) ה' הפיר עַצַּת גּוֹיִם... (יא) עַצַּת ה' לְעוֹלָם תַּעֲמֹד.	(ח) אֵינְעָה				
(טז) עֵינֵי ה' אֶל צְדִיקִים.	(יח) הִנֵּה עֵינֵי ה' אֶל יְרֵאָיו.	(ח) עֲלִידָ עֵינֵי.	(י) עֲשֵׂשָׁה בְּכַעַס עֵינָי... (כג) נִגְרָזְתִּי מִנִּגְד עֵינִידָ...		(ג) כִּי חִסְדְּךָ לִנְגַד עֵינָי.	(טו) עֵינֵי תָמִיד אֶל ה'.

מזמור ל"ג: שיר הודאה לה' על בריאת העולם והנהגתו בחסד⁶⁵

תוכן המזמור: המשורר מזמין את הצדיקים ואת הישרים להצטרף אליו לשיר לה' "שיר חדש" (א-ג), דהיינו גם לאומות העולם.⁶⁶ לאחר תיאור מפורט של השגחת ה' כבורא עולם וכמנהיגו (ד-ט), המשורר מבקש להצטרף לצדיקים ולהיות כפוף להשגחה זו (כ-כב).⁶⁷

הקשר המזמור: במזמור זה חסרה הכותרת "לדוד" המופיעה בכל המזמורים האחרים של היחידה. מסתבר שמזמור זה הוא מעין נספח של הרחבה רעיונית למזמור ל"ב:

65. P. Auffret, 'Rendez grace a YHWH avec le harpe – étude structurelle du psaume', in: *Estudios Bíblicos* 67 1, 2009, pp. 85-100; E. Zenger, '“Es sei deine Liebe, JHWH, über uns!” – Beobachtungen zu Aufbau und Theologie von Pslam 33', in: R. Achenbach and M. Arnoth (eds.), "Gerechtigkeit und Recht zu üben" (Gen 18, 19) – Studien zur altorientalischen und biblischen Rechtsgeschichte, zur Religionsgeschichte Israels und zur Religionssoziologie – FS für Eckart Otto zum 65. Geburtstag, Wiesbaden 2009, pp. 350-361; N. Lohfink, 'Die Bundesformel in Psalm 33', in: N. Lohfink and E. Zenger (eds.), *Der Gott Israels und die Völker – Untersuchungen zum Jesajabuch und zu den Psalmen*, Stuttgart 1994, pp. 84-116.

66. הביטוי "שיר חדש" מרחיב את מעגל המשוררים לעומת תחילת היחידה שבה השיר הוא של המשורר בלבד: "אשירה ואזמרה לה'" (כ"ז, ו); "ומשירי אהודנו" (כ"ח, ז). גם בשאר הופעות הביטוי בתנ"ך ניתן לזהות הרחבת מעגלים דומה (ישעיהו מ"ב, י; תהילים מ', ד; צ"ו, א; צ"ח, א-ג; קמ"ד, ט; קמ"ט, א).

67. חלוקת המזמור נתמכת בשינוי מגוף שני בהזמנת הצדיקים (א-ג), לגוף שלישי בשבח על ה' (ד-ט) ולגוף ראשון בסוף הפרק (כ-כב).

ל"ב	ל"ג
(יא) שְׂמַחוּ בַּה' וְגִילוּ צְדִיקִים וְהַרְנִינוּ כָּל יִשְׂרָאֵל.	(א) נִנְנוּ צְדִיקִים בַּה' לְיִשְׂרָאֵל נְאוּהָ תְהַלְּהוּ. (כא) כִּי בּוֹ יִשְׂמַח לְבָנוּ כִּי בְשֵׁם קְדֹשׁוֹ בְּטַחְנוּ.

מסגרתו של מזמור ל"ג כוללת מושגים רבים המופיעים בחתימת מזמור ל"ב. דבר זה יוצר רצף בין המזמורים ורומז לכך שמזמור ל"ג הוא כעין פירוט של סוף מזמור ל"ב.

במזמור זה מתרחבים הרעיונות שבמזמור ל"ב מהאדם הפרטי אל "כל הארץ... כל ישרי תבל... כל בני האדם"⁶⁸:

ל"ב	ל"ג
(ב) אֲשֶׁרִי אָדָם לֹא יַחְשֹׁב ה' לֹא עֶוֹן וְאֵין בְּרוּחוֹ רָמָה.	(י) ה' הִפִּיר עֲצַת גּוֹיִם הִנֵּיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים. (יא) עֲצַת ה' לְעוֹלָם תִּעְמַד מַחְשְׁבוֹת לְבוֹ לְדֹר וָדֹר.

התייחסותו של ה' למעשי בני האדם משנה את ההתייחסות הפשוטה אליהם הן ביחס לאדם הפרטי והן ביחס לעמים. עוונתו של האדם נסלח ומחשבות העמים מופרות.

(א) אֲשֶׁרִי נְשׂוּי פִּשְׁעַי כְּסוּי חֲטָאָה.	(יב) אֲשֶׁרִי הִגּוּי אֲשֶׁר ה' אֶלְהֵי הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה.
(ב) אֲשֶׁרִי אָדָם לֹא יַחְשֹׁב ה' לֹא עֶוֹן...	(יג) מִשְׁמִים הִבִּיט ה' רְאָה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם.

שבח האדם הפרטי (ל"ב) מתרחב לשבח עם ישראל כחלק מכל בני האדם (ל"ג).⁶⁹

(ח) אֲשַׁכִּילֶךָ וְאוֹרְךָ בְּדָרְךָ זֶה תִּלְךָ אֵינְעָה עֲלֶיךָ עֵינַי. ⁷⁰	(י) ה' הִפִּיר עֲצַת גּוֹיִם הִנֵּיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים. (יא) עֲצַת ה' לְעוֹלָם תִּעְמַד מַחְשְׁבוֹת לְבוֹ לְדֹר וָדֹר. (יח) הִנֵּה עֵינֵי ה' אֶל יִרְאֵיו לְמִיחָלִים לְחַסְדּוֹ.
--	---

המזמור סוגר מעגל שנפתח במזמור ל"א, שבו עודד המשורר את המייחלים לה', שאף שהמצב נראה גרוע, ה' ישמור עליהם. אמירה זו של המשורר אכן מתגשמת בהמשך:

ל"א	ל"ג
(כה) חֲזְקוּ וַיֵּאמֶן לְבַבְכֶם כָּל הַמִּיחָלִים לַה'.	(יח) הִנֵּה עֵינֵי ה' אֶל יִרְאֵיו לְמִיחָלִים לְחַסְדּוֹ. ⁷¹

68. במאמר על רצף המזמורים כ"ה-ל"ד, החוקרים הגרמנים הוספלד וצנגר (לעיל, הערה 2) מבקשים להדגיש, שעל פי מבנה היחידה "כל ישרי תבל" יכולים עקרונית להצטרף צדיקים וישרי לב לתהילת ה', אך עליהם לסלול לעצמם את הדרך ולהוכיח שהם ראויים לכך. בעקבות כך חסרה במזמור זה הכותרת, כי הוא נחשב כהמשך וכהרחבה של המזמור הקודם.

69. יש כאן רצף של שלושה מזמורים: במזמור ל"ב מזהה המשורר את עצמו כאחד היראים הנזכרים במזמור ל"א: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחסים בך נגד בני אדם" (ל"א, כ). במזמור ל"ג מתרחב המעגל לכל בני האדם.

70. ראו דברינו על המזמור הקודם.

71. המילה "מיחלים" מופיעה רק בשני פסוקים אלה בתהילים, וכן במזמור קמ"ז, יא, אשר מושפע מתהילים ל"ג, יח: "רוצה ה' את יראיו את המיחלים לחסדו".

מזמור ל"ד: סיפור הצלתו של המשורר והדרכתו את יראי ה' בדרכו⁷²

תוכן המזמור: המשורר מודה לה' על הצלתו (ב-יא) ומעודד את היראים ללמוד ממנו (יב-כב). הוא משתמש בניסיון שלו כדי לעודד גם אחרים לפעול בדרכו: **"דרשתי את ה' וענני"** (ה) – **"ודרשי ה' לא יחסרו כל טוב"** (יא).

המשורר מבקש לעסוק בתיקון העולם על פי העיקרון: "סור מרע ועשה טוב" (טו) על ידי הסרת הרע מחד גיסא (יד, יז, כ, כב), וחיזוק הטוב מאידך גיסא (ט, יא, יג, טו). הוראת יראת ה' עם ערכים נוספים על פי ניסיונו של המשורר תגשים את המטרה הזו. מסר אמוני זה עולה גם מכותרת המזמור: "לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשוהו וילך". בזמן שהיית דוד אצל אכיש בברחו מפני שאול (שמ"א כ"א), הוא היה בסכנה גדולה ועבר חוויה משפילה ביותר. ציון ביוגרפי זה לכאורה אינו מתאים כלל וכלל לתוכן המזמור, שבו משדר המשורר ביטחון ושמחה של הצלה. מסתבר שהכותרת באה ללמד מסר גדול באמונה: גם כשהאדם נתון בצרה גדולה אל לו לחדול מביטחונו בה' שיציל אותו בעתיד. המשורר משתמש בביטויים המתארים את התבזותו של דוד כדי שיינצל, אך מתאר דווקא בהם את הודאתו לה':⁷³

ש"מ"א	ל"ד
(כ"א, יג) וישם דוד את הדברים האלה בלבבו וירא מאד מפני אכיש מלך גת. (יד) וישנו את טעמו בעיניהם ויתהלל בקדם ויתו [ויתיו קרי] על דלתות השער ויורד הירו אל זקנו. (כ"ב, א) וילך דוד משם...	(א) לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשוהו וילך. (ג) בה' תתהלל נפשי ישמעו ענוים וישמחו. (ט) טעמו וראו כי טוב ה' אשרי הגבר יחסה בו.

בכך נלמד מהרקע הביוגרפי של המזמור בספר שמואל את אותו המסר שעולה גם מהשוואת מזמור ל"ד למזמור כ"ה.

72. ראו דיונו לעיל על השוואת המזמורים כ"ה-ל"ד (עמ' 10 ואילך). ראו גם: 'בזק, עיצובו האמנותי ופשרו של תהלים ל"ד', סיני פט ג-ד, תשמ"א, עמ' 97-114; פרידמן (לעיל, הערה 6); S. Leeman, 'The Atbash-acrostic', *Jewish Bible Quarterly* 24 1, 1996, pp. 43-45; V.A. Hurowitz, 'Additional elements of alphabetical thinking in Psalm XXXIV', *VT* 52 3, 2002, pp. 326-333; P. Auffret, 'Yhwh entendant – étude structurelle du Psaume 34', *ZAW* 116 3, 2004, pp. 348-363.

73. ברוח זו פירש המחבר את חובת הברכה על הרעה כשם שמברכים על הטובה: "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה, כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם, נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם, שהיא שמחה לו" (**שולחן ערוך**, אורח חיים, סימן רכב, סעיף ג).

הקשר המזמור: כפי שהוכח לעיל,⁷⁴ פרקים כ"ה ול"ד הם 'מזמורים תאומים': בשעה שבמזמור כ"ה מביע המשורר את מצוקתו ומבקש את עזרת ה', הרי מזמור ל"ד הוא שיר הלל והודאה באותם ניסוחים. המשורר הצליח – לאורך תהליך ארוך – להפוך כביכול את מצוקתו להלל והודאה לה'. מעבר לסגירת המעגל של כל היחידה, פרק ל"ד מהווה גם המשך של פרק ל"ג:

ל"ג	ל"ד
(א) בָּנְנוּ צְדִיקִים בְּה' לְיִשְׂרָאֵל נְאֻמָּה תְּהַלֵּלָהּ.	(ב) אֲבָרְכָה אֶת ה' בְּכָל עֵת תְּמִיד תְּהַלְתוּ בְּפִי. (ג) בְּה' תְּהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׁמְחוּ.

ההזמנה הכללית לצדיקים ולישרים להלל את ה' מיושמת באופן מעשי בתהילת המשורר.⁷⁵

גם בחזרות של השורש סב"ב ניתן לזהות סיפור מעניין לאורך היחידה. בתחילה משמש שורש זה לתיאור שאיפתו של המשורר: "ארחץ בנקיון כפי ואסבבה את מזבחך ה'" (כ"ו, ו). לעומת זאת בהמשך משמש השורש לתיאור אויביו וצרותיו: "ועתה ירום ראשי על איבי **סביבותי**" (כ"ז, ו); "כי שמעתי דִּבְת רבים מגור **מסביב** בהנסדם יחד עלי" (ל"א, יד). אך לבסוף מתאר המשורר בלשון זו את הצלתו בידי ה', בבחינת "הפכת מספדי למחול לי" (ל', יב); "אתה סתר לי מצר תצַרְנִי כְּנִי פלט **תסובבני** סלה" (ל"ב, ז); "רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד **יסובבנו**" (ל"ב, י); "חנה מלאך ה' **סביב** ליראיו ויחלצם" (ל"ד, ח).

ו. אחרית דבר – תרומת הפרשנות ההקשרית לפרשנות היחידה והספר

בניתוח זה ביקשתי להציג את מזמורים כ"ה-ל"ד כיחידה ספרותית ורעיונית מאוחדת על פי הפרשנות ההקשרית. התבוננות במזמורים גם כחלק מאוסף מגלה לנו משמעויות ומסרים חדשים וחשובים על פי 'אמתה של תורה', שלא תמיד ניתן לראותם בדרך אחרת. המשורר והקורא חווים באופן הדרגתי תהליך דתי-פסיכולוגי של מעבר מצרה (כ"ה) לרווחה (ל"ד), כשבמרכז עומדת התגלות ה' (כ"ט). הפרשנות ההקשרית לא רק מאפשרת לזהות מבנה מקיף ואחיד עם משמעות עמוקה לאורך יחידה ספרותית גדולה של עשרה פרקים, אלא גם מגלה תובנות מקומיות חשובות בפרקים ובפסוקים שונים. אביא כאן מספר דוגמות שהוזכרו לעיל, הממחישות את תרומתה הייחודית של הפרשנות ההקשרית במזמורים אלו:

74. ראו לעיל עמ' 10 ואילך.

75. מזמור ל"ה ממשיך מהלך זה: "אודך בקהל רב בעם עצום **אהללך**. ולשוני תהגה צדקך כל היום **תהלתך**" (יח, כח). ראו גם מ', ד: "ויתן בפי שיר חדש **תהלה** לאלהינו יראו רבים ויראו ויבטחו בה'". בפרקים הבאים (ל"ה-מ"א) יש מקבילות רבות ליחידה כ"ה-ל"ד. ראו לעיל, הערה 14.

- א. **מזמורים כ"ה ול"ד** דומים מאוד זה לזה בצורתם, בלשונם ובתוכנם. גם המשותף וגם הניגוד באים לידי ביטוי בהשוואה ביניהם (עמ' 10 ואילך).
- ב. **מזמור כ"ט**, אשר מנוסח בצורה פיוטית ובנוי במבנה סימטרי, הוא צירה של כל היחידה (עמ' 14 ואילך). הפרקים שלפניו ושאריו יוצרים מבנה סימטרי, הן מצד תוכנם הן על ידי מקבילות לשוניות (עמ' 16 ואילך).
- ג. **במזמור כ"ז** יש אמביוולנטיות של ביטחון מן העבר האחד ופחדים מן העבר השני, אשר מובנת היטב לפי מיקומו של הפרק, שבו המשורר נמצא בדרכו ממצוקתו לקראת התגלות ה' אליו (עמ' 24 ואילך).
- ד. הכותרת של **מזמור ל'** ("מזמור שיר חנֶּפֶת הבית לדוד") מובנת על סמך מיקומו של הפרק אחרי מזמור כ"ט (עמ' 27 ואילך).⁷⁶
- ה. בדברי ה' אל המשורר **במזמור ל"ב**, **ח** יש משום מענה לתפילת המשורר בפרקים הקודמים וכן הבטחות ה' מתגשמות במזמורים הבאים. בכך יש לדברי ה' עצמה ומשמעות מיוחדות בזכות הפרשנות ההקשרית (עמ' 29 ואילך).
- ו. היעדר הכותרת של **מזמור ל"ג** מובן מבחינת התוכן ומבחינת המבנה הסימטרי של היחידה (עמ' 31 ואילך).
- עדיין דרושים דיונים ומחקרים רבים להבנת גישת הפרשנות ההקשרית באופן שיטתי, לעדכון של מצב המחקר בתחום זה ולהגדרת האתגרים העתידיים, כדי לגלות פנים חדשים במזמורים הנפלאים של נעים זמירות ישראל.

76. ראו לעיל, הערה 25.

נספח: הצגה גרפית עם מקבילות בין 'המזמורים התאומים' כ"ה ול"ד

מזמור כ"ה

- (א) **לְיָד** אֱלֹהֵי ה' נִפְשִׁי אֲשֵׁא.
- (ב) אֲלֹהֵי בְּיַד בְּטוּחוֹתַי אֵל אֲבוּשָׁה אֵל יַעֲלֶצוּ אֵיבֵי לִי.
- (ג) גַּם כָּל קוֹיָה לֹא יִבְשׁוּ הַבּוֹגֵדִים רִיגָם.
- (ד) דְּרָכַי ה' הוֹדִיעֵנִי אֲרוּחוֹיָהּ לְמַדְנִי.
- (ה) הִתְרַכְנִי בְּאֲמוֹתַי וּלְמַדְנִי כִּי אֲתָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אוֹתָהּ קוֹיָתִי כָּל הַיּוֹם.
- (ו) וְזָכַר רַחֲמֵיךָ ה' ה' וְחֲסִדֵיךָ כִּי כִּי טַעֲמוֹתֶיךָ הִטָּה.
- (ז) זָכַרְתָּ אוֹתִי נַעֲוָרִי וּפְשָׁעֵי אֵל תּוֹכֵר כְּתִסְבֶּה זָכַר לִי אֲתָה לְמַעַן טוֹבָה ה'.
- (ח) חֲטִאוֹת נַעֲוָרִי וּפְשָׁעֵי אֵל תּוֹכֵר כְּתִסְבֶּה זָכַר לִי אֲתָה לְמַעַן טוֹבָה ה'.
- (ט) טוֹב וְיֵשֶׁר ה' עַל כָּן יוֹרֵה חֲטָאִים בְּדָרְךָ.
- (י) יִדְרֹךְ עֵינָיִם בְּמַשְׁפָּט וּלְמַדְנִי עֵינָיִם בְּדָרְכֶךָ.
- (יא) כָּל אֲרוּחוֹת ה' חֲסִד וְאֲמִתּוֹת לְבָאֲרֵי בְרִיתוֹ וְעִדְוֵתָיו.
- (יב) לְמַעַן שִׂמְחָה ה' וְסִכְחֹתָ לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא.
- (יג) מִי זֶה הָאִישׁ יֵרָא ה' יוֹרֵנוּ בְּדָרְךָ יִבְחָר.
- (יד) נִפְשׁוּ בְּטוֹב תִּלְוִן וְזָרְעוּ יִרְשׁוּ אֶרֶץ.
- (טו) סוֹד ה' לְיוֹדְאָיו וּבְרִיתוֹ לְחוֹדְמֵעִם.
- (טז) עֵינֵי תִמְיֵד אֵל ה' כִּי הוּא יוֹצֵא מִרְשֵׁת רִגְלִי.
- (טז) פִּנְה אֵלֵי וְחַנּוּ כִּי יִחִיד וְעַמִּי אֲנִי.
- (יז) צָרוֹת לִבִּי הִרְחִיבוּ מִמַּצְרִיקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי.
- (יח) ה' אֵה עֵנִי וְעִמְלִי וְשֵׁא לְכָל חֲטָאוֹתַי.
- (יט) ה' אֵה אוֹיְבֵי כִּי רַבִּי וְשׂוֹאֵת חֲמַס שְׂבָאוֹנֵי.
- (כ) שְׂמֹרָה בְּמַשִׁי וְהַצִּילֵנִי אֵל אֲבוּשָׁה כִּי חֲסִיתִי בְּךָ.
- (כא) תָּלַם וְעִשָׂר יִצְרוּנִי כִּי קוֹיָתִיךָ.
- (כב) פְּדֵה אֱלֹהִים אֹת יִשְׂרָאֵל מִכַּף אֲרוּחוֹ.

מזמור ל"ד

- (א) **לְיָד** בְּשׂוֹנוֹתָיו אֹת טַעֲמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וּגְרָשָׁהוּ וַיִּלְךְ.
- (ב) אֲבִרְכָה אֹת ה' בְּכָל עֵת תִּמְיֵד תִּתְהַלְּתוּ פְּנֵי.
- (ג) בְּיַהּ יִתְהַלְּלֵךְ נִפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנוּנִים וַיִּשְׁמְחוּ.
- (ד) גִּדְּלוּ לַהּ אוֹתִי וַיְהַרְמֵמוּ שְׂמוֹ חֲדָדִי.
- (ה) דְּרָשׁוּתִי אֹת ה' וְעֵנִי וּמַפְלֵ מְגוּרוֹתַי הַצִּילֵנִי.
- (ו) הִפְסִיחוּ אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְתִיחֵם אֵל יִחְפְּרוּ.
- (ז) זֶה עֵינֵי קָרָא וְה' שְׂמַע וּמַפְלֵ צָרוֹתַי הוֹשִׁיעֵנִי.
- (ח) חֲלֹה מִלְּאֹהֶיךָ ה' סָבִיב לְיוֹדְאָיו וַיַּחֲלֵצֵם.
- (ט) טַעֲמוּ וַיֵּרְאוּ כִּי טוֹב ה' אֲשֶׁרֵי הִגְבֵר יִחְסֶה בּוֹ.
- (י) יֵרָאוּ אֹת ה' קִדְשׁוֹ כִּי אִין מַחְסוֹר לִיְדֵיָיו.
- (יא) כְּפִירוֹם רָשׁוּ וְרַעֲבוּ וְרָשָׁעֵי ה' לֹא יִחְסְרוּ כָּל טוֹב.
- (יב) לָכוּ בְּנִים שְׂמַחוּ לִי יֵרָאֵת ה' אֶלְמַדְכֶם.
- (יג) מִי הָאִישׁ הִחְפֵּץ חַיִּים אֵהֵב לַמִּים לְרֵאוֹת טוֹב.
- (יד) נָצַר לִשְׁוֹנֶה מִדַּע וַיִּטְפְּתִיךָ מִדְּבַר מִרְמָה.
- (טו) סוֹד מִדַּע וַעֲשֶׂה טוֹב בְּקֶשֶׁת שְׁלֹמֹם וְדִדְפָהוּ.
- (טז) עֵינֵי ה' אֵל צְדִיקִים וְאֲזוּנָיו אֵל שׁוֹעֲתִם.
- (יז) פִּנְי ה' בַּעֲשֵׂי רַע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זָכָרִם.
- (יח) צָעֲקוּ וְה' שְׂמַע וּמַפְלֵ צָרוֹתֶם הַצִּילֵם.
- (יט) קָרוֹב ה' לְנַשְׁפָּרֵי לֵב וְאֹת דְּפָאֵי רוּחַ יוֹשִׁיעַ.
- (כ) לְבוֹת רַעוֹת צְדִיק וּמַפְלֵם יַצִּילֵנוּ ה'.
- (כא) שְׂמֹר כָּל עֲצָמוֹתַי אֲחַת מִהֵנָּה לֹא נִשְׁבְּרָה.
- (כב) תִּמְנוֹתַי רָשָׁע רָעָה וְשׂוֹאֵי צְדִיק יִאֲשֶׁמוּ.
- (כג) פְּדֵה ה' נַפְשׁ עַבְדֵּיךָ וְלֹא יִאֲשֶׁמוּ כָּל הַחַסִּים בּוֹ.